

వ రూ ధి ని * * *

గ్రంథకర్త:

శ్రీమం గౌడ వెంకటనారాయణశర్మ.

అంకితము.

వాగ్దాత్యురాలు అందోగు నామజననం
అందరి మన సేవాదామ హనుమలము
భక్తశ్రద్ధయు ప్రదులు : చ్చిలలగ
నా "నాహుధి" వి - ముఖం నానరు!

త ప్పొ ప్పు ల ప ట్టి క

పుట	సంక్తి	తప్ప	ఒప్పు
111	31	న్నాచుడను	చున్నాడను
2	19	బ్రహ్మశ్రీనగు	నగు బ్రహ్మశ్రీ
1 అంకము	9	నెట్లుంటునో	నెట్లుందునో
5	4	నిష్కా కముకత్తి	నిష్కాముకత్తి
"	9	స్వాంత్రత్యమును	స్వాతంత్ర్యమును
16	11	ననెను	నేను
"	15	వినుచుందును	వినుచుందును
17	16	నెట్లకో	నెట్లకో
37	6	గుండనేల	గుండనేల
38	11	ఏదిదంబున	ఏదినంబున
39	14	కావరా! నామజ	కావరా!

కాలితెగజరాజ శ్రీశినామజ

40	3	నిట్లు	నిట్లు
59	19	చాలుమేలు	చాలుబేలా
61	11	బుధుల్ పవిత్రుల	బుధుల్ పవిత్రుల
62	7	(ప్రవరా యు) అంతప్రవరా యు (పవం నిష్కమించుచు) వెలుగునకా గల పోవుచు) (నిష్కమించుచు)	

ఓం.

వ రూ ధి ని

ఇయ్యది

పల్నాడు తాతాకా తంగెడగారిమనాపియగు

తంగెడ వేంకటనారాయణశర్మచే

చివరి పం బడి

సద్గూర్వీరు తాతాకా ముప్పాపురనానియగు

బ్రహ్మశ్రీ గోపాలుని

హనుమంతరాయ శాస్త్రిగారిచే

చివరి పం బడి

గుంటూరు క్రికేటకేశ్వర ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రించి పం బడి యె.

కాపీరై యి.

1929.

ప్రెస్.

ఈ సాతకమునవచ్చు ముఖ్యపాత్రలు.

—♦ పురుషులు ♦—

సూత్రధారుడు:—

ప్రవరుడు:— కథానాయకుడు.

■ (వహుధిని ప్రేమించిన బ్రాహ్మణమువసుడు)

; ఇందీవరాక్షసుడు:— గంధర్వుడు.

ప్రసాంతుడు:— ఇందీవరాక్షసునిమిత్రుడు.

నిమలుడు:— ప్రవరాఖ్యునిశిష్యుడు.

ముగంధరుడు:— (వహుధిని ప్రేమించిన గంధర్వుడు)

సంగుణవర్మ:— రాజపుత్రుడు,

మాయాప్రవరాఖ్యుడు:—

ప్రవరుని పుత్రులు:—

—♦ స్త్రీలు. ♦—

నటి:—

వహుధి:— కథానాయకి.

సుకీల:— ప్రవరునిభార్య.

మూవి:— వహుధి చెలికత్తె.

అ శీ స్సు

అ శీ స్సు

నీ శ్రీకరుల యశశ్రీకరునిగఁజేసి

శ్రీకరుండవదో యోచింపనటుల

నై శ్వర్యయుతులలో నై శ్వర్యయుతుఁజేసి

యై శ్వర్యమననేము యరయనటుల

ధనవంతులను మహద్ధనవంతునిగఁజేసి

ధనవంతుడననేము తడయనటుల

భాగ్యవంతులను సౌభాగ్యవంతుఁగఁజేసి

భాగ్యవంతు నెఱుంగఁబడని యటుల

వే॥ గీ॥ జేయుచున్నావు దేవదేవా! అనంత

అనఘ తంగడవంశ్య సజ్జనవిధేయు

నా కొఱంత యొకింతయులేకఁ జేయు

మరద వేంకటనారాయణాభిమంసు.

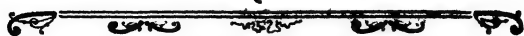
ఇత్థంబుధవిధేయ పరమానుఁ

గో॥ హ॥ శాస్త్రి॥

శ్రీ రామ

ఓం శ్రీమదాంజనేయ పరబ్రహ్మణేనమః

పండ్రి తాళి పాయములు

బ్రహ్మశ్రీ తంగెడ వేంకటవారాయణశర్మగారికి

గోపాలుని హనుమంతరాష్ట్రశాస్త్రి వ్రాయునది

మిశ్రిత శతక !

తమరు రచించి పరిష్కరణకై నాకడనుంచిన
“వరుధిని” యను నాటకము నేటితోఁ బూర్తిగఁజూచితి
అవసరముగుపట్ల సాధ్యమగునంతవరకు పదములను మార్చుకఁ
గొద్దికొద్ది సవరణలఁ జేసితి తమకిదియే గ్రంథరచనావిధానము
నకుఁ బ్రప్రథమదశయగుటచేఁ దమగ్రంథ మచ్చలెలుఁగు
పదములతో నలరారుచున్నయది. అంతమాత్రమున నదియొక
దోషమని చెప్పటగాదు, సమాసము లెఱుంగక శబ్దసౌష్ఠ్యము
గ్రహింపనేరక నుపయోగించు సంస్కృతశబ్ద ప్రయోగముల
కన్న ముచ్చటగునందు నీలెలుఁగు పదములే యానందదాయ
కములుగ నున్నయవి అందందు గొన్ని నీతులునుఁ గప్పట్టు
చున్నయవి. రంధ్రాన్వేషకులకు భాగవత, భారత, రామా
యణాద్యుద్గ్రంథములే తప్పలకుప్పలుగా నగుపడు నీకాలమున
విశ్రీమ ప్రాసాదికములే యుండరాదను పండితమృత్యులు
వేసుకునేలు వర్ణపాఠమున బయలుజేరు పుట్ట కొక్కులగ బోలె
బ్రబలుచున్న యీ యుగమునఁ దమ గ్రంథము సరియైనది

కాదని వాదించు బాలిశులమూటలు చునకేల? వేయేల? ఈ
 గ్రాటకము శృంగారరసమునఁ జేలియాఁచుచున్నయది. ప్రకృత
 యుగమున కనుసంధానమై యున్నయది మహా కవులుఁగూడఁ
 దమత్రోవనే త్రొక్కుచున్నందునఁ దమరు మాత్రమది దోష
 మేమోయని భయపడ నవసరముఁ గానరాదు సర్వదా యీ
 వరూధిని వ్రదర్పనా విధానమున నవశ్య మగ్నిస్థానము నలంక
 రించునని చెప్పట కేమాత్రము సంశయములేదు. కొన్నికొన్ని
 పాత్రలు స్వయముగ నేర్పరచి నామములిడుటలో పెనుకంఠ
 వేయకఁ జక్కనిమీధా సగుహరిచినారు ఈవిషయమునబెద్దపెద్ద
 పండితకవులే మనకుఁ దార్కాణికులు. అందుచే నాసందర్భము
 ననుఁ దమరు పెనుకముందుఁ జూడనవసరముఁ గప్పట్టదు. ఇం
 నెటనుంచి తమరు తమకవితాలలికుఁ బూర్తిగనల్లువెట్టి ఫల
 నంతముగఁజేయుచు సస్మాద్భశులకు మోదమును నేటికాలపుఁ
 గవులకు భేదమును సమకూర్చుచుఁ జిరతరాయష్మంతులరై
 వర్ధిల్లుచుండురుగాత యని యా శీర్షించివుచు విరమించు
 చున్నాఁడను.

ఇతం భవచ్ఛేయోభిలాషి,

గోపాలుని హనుమంతరాయశాస్త్రి.

శారదానివాసమ్, ముప్పాళ్ళ, ఈపూరుపోస్టు,

వినుకొండతాలూకా, గుంటూరు జిల్లా.

శ్రీమమహాస్థానేశ్వరాయనమః

మోర్జుమపాడు.

మత్రితృవ్య పాత్రుమను తంగెడగ్రామ మిరాసికరణ
మునుగు వేంకటనారాయణరావుచే యీసయాధిని నాటకము
వ్రాయబడి పెద్దలకుఁజూపించుటకు సంశోషముజెంది వుండు
సేనాకనాథు తన్నిలయంబునకేగివలె ప్రస్తావనవశాత్తు నాలో
ముచ్చటించుటయు నేనీగ్రంథమును జూచుటకు కుతూహలపడి
నందున నాకిచ్చుటయు సంభవించినది. తదుపరి అచ్చటచ్చట
కొంతవరకు చూచి కథాభాగమునకు తగిన మాతృన్ను గద్య
రచనకున్న సంతసించి కొలదిమాధ్యులతో నాకు తోచినంత
వరకు సంస్కరించి పద్యములయందుగల భావములను మాతృ
జెందనీయక సమయముకూలముగ విశ్రమాదిస్థానములయందు
సవరణ జేపితిని. నేటికాల యతివిచ్ఛేదసాంప్రదాయమునకు
ఏమాత్రము తీసిపోదని దృఢనిశ్చయముకనై యికా తగువా
క్యతజ్ఞతను పొందవలసినదిగా ప్రోత్సహపరచితిని. యీకవి
బాల్యావస్థలో వాచాలోద్రేకముచేచెప్పబడినందున కొన్నిలసం
దర్భము లేమైన నుండిన నుండవచ్చును. ముందు ముందు
క్రమానుసారముగ శక్తిసామర్థ్యములు కలుగుననుటకు సందే
హము లేదు యికా కొంతవ్రాయవలసియున్నను వాత్సల్యా
తిశయముచే అతిశయోక్తులు కలుగునని నింతట విరమించు
న్నాచుడను.

తంగెడ నరసింహారావు

కరణం, మోర్జుమపాడు, పల్నాడు.

కృత.

ప్రీతి క.

నామము

చదువరులకొక విన్నపము.

సోదరులారా!

పరమేశ్వరానుగ్రహముచేత, దమ యాశీర్వాదనలము
నను నేనీ గ్రంథము నాడువత్సరములకుఁ బూర్వమే యుగా
నా యిరువదియవయేటనే వ్రాయనారంభించి ముగించితిని.
కాని యప్పటినుండియు నీనాగ్రంథమున నెచట నెట్టి స్థాని
త్యములుండునో! పండితలోకమంత దూషించునో! యు
భీతిచే నింతవరకును ముద్రణ కార్యముచకు దొరకొనక నింట
నొకమూల చాదియుంచవలసినవాఁడనైతి. ఏలననఁ బ్రకృత
యుగమునఁ బెద్దపెద్ద ప్రబంధముల వ్రాయు కవులలో నొకఁ
డనా! కాను, ఛందోప్రపంచము పూర్తిగఁ దెలసినవాఁడనా
కాను, సంస్కృతాంధ్రభాషాఛాండిత్య ప్రకర్షయన నెట్టిదో
యెరుంగను, పాత్రోచితసహజా సామర్థ్యమా కొరంత
అందుచే నెవరిహృదయమున కెంత వెగలుగఁ దోచునోయు
శంకచేఁ దూష్టింభావమును వహించి మిన్న కున్నవాఁడ.
శ్రీ కనుపర్తి లబ్బనామాత్యుఁడను మహాకవి తన కవితా
మనోరంజనమును ప్రబంధరత్నమున వ్రాసికొనినఁ.

ఉ॥ ఎవ్వని కింతబుద్ధి, బరమేశుఁడు, దాఁగృహఁజేసెట్టిదై
 నివ్వటిలుక గవిత్వరుచి నేరుపుచాలిఁ జాలకుండినక
 నవ్వక వర్తమానకవినాధులు చేకొనరయ్యమత్కృతిక
 బువ్వలఁగండకుండ రసముక గొను తేటలవంటినేర్పునక
 అను పద్యమునందలి భావము ననుసరించి నేనును నదేవిధముగ
 సాహసించుటకుఁ బ్రకృత యుగమునఁ గవితా విషయమునఁ
 బ్రసక్తి కలిగినను, గలుగకున్నను విమర్శసజ్ఞానము మాత్రము
 ప్రతివ్యక్తి హృదయమునందును, బూర్తిగ వెల్లివిరిసినయది.
 అందుచే మఱియొకింత వెనుకంజ వేయవలసినవాఁడనైతికాని,
 ప్రస్తుతము బయలుజేరుచున్న „ముసలిమొగడు పడుచుఁబె
 నాము, లక్షపకోడి సంవాదము, గుంటూరు రవ్వ, బెజవాడ
 గుంట” యను పేరులతోఁ బ్రతిరై లేన్. క్యాచేజి యందును
 బ్రతినిమేషమును, బ్రత్యక్షమగుచున్న గ్రంథ రాజములకు
 మాత్ర మీ నా గ్రంథము తీసిపోదను నమ్మకమునఁ గొంత
 నుంది మహాశయులకుఁ జూపించి వారి యభిమతమడిగితి,
 వాడును, „యథారాజాతథాప్రజా” యని న్యాయమున నా
 సంశయమునకు వారి సందేహమునే జతపరచిరి. కాని నా కొ
 కింత ధైర్యముక గరుపరైతి. ఇంతలో మాహితండ్రిగారును
 మోర్జుమహాను గ్రామవాస్తవ్యులును బ్రహ్మశ్రీ నగు తంగెడ
 శరసింహారావుగా రేదియో కార్యావసరమున మా యింటికి

దయచేసిరి అంత శ్రీవారికిగ్రంథము జూపెట్టితి. వారును స్థాని
 పులకన్యాయముగ నచ్చటచ్చటఁ జూచి మరల గ్రంథము
 నొసంగిరి అందువలన నొకంత ధైర్యముదవి నిర్వాశయమై
 నేలఁగూలిన లత కొక్కింత యల్లుఁజెట్టిన యటుల మదీయ
 మానసోత్సాహాలత కొంచెము చిగిర్చె. ఇట్టి స్థితిలో మాగ్రా
 మమునకు మూడుమైళ్ళ దూరముననుండు ముత్యాలమ్మపాడు
 అను గ్రామమునకుఁ గరణముగారును నిరతాన్నప్రదాతలును
 నగు బ్రహ్మశ్రీ తంగెడ నరసింహారావుగారి “పిడుగురేల”
 అను గ్రామమునకుఁ గార్యావసరమునఁ జనిరనియు నచటకు
 సకలకలాదిశారదులును, శతావధానులును సంగీతవిద్యాసము
 దుగ్రులును భరతశాస్త్ర సంపూర్ణులును హాణభాషానిపుణు
 లును సంస్కృత విద్యాదక్షులును అద్వైతరహస్యవేత్తలును
 పరమభాగవత శిరోమణులును వినుకొండతాలూకా ముచ్చాల్లి
 గ్రామవాస్తవ్యులును నియోగిభూసురకులవతంసులును మాడ్
 ల్యసంగీత్రపవిత్రులును నగు బ్రహ్మశ్రీ గోపాలుని హనుమంతి
 రాయశాస్త్రిగారు హరికథా కాలక్షేపముల నొనర్చి (బయలు
 దేరి యాపిడుగురేల గ్రామమునకు) దయచేసిరను వార్తను
 విని, శ్రీవారికడకరిగి ముత్యాలమ్మపాడు గ్రామమునకు దయ
 చేయుడని శ్రీ శాస్త్రిగారి నాహ్వానించిరనియు, వారటులనే
 యని సమ్మతించి నిర్ణీతసమయమునకు విజయము చేసిరనియు

నాటిరాత్రి అసగా. (7-9-28) తేదీ రాత్రికి కాలక్షేపమునియుఁ
 జెలిసి నేనును మఱికొంతమంది విజ్ఞులతో బయలుదేరి శ్రీవా
 రిని దర్శించి యారాత్రి హరికథాకాలక్షేపము బ్రతిష్ఠానంద
 ముగవిని యవల శ్రీశాస్త్రిగారిని మా తంగెడగ్రామమునకుఁ
 గూడ దయచేయ నాహ్వానించి వెంటఁగొనిచని యొకదివసము
 గడచినతరువాయి నా యీ పౌత్రముఁ జూపెట్టితి. అంత శ్రీ
 వారు వత్సా! „కవితా యాపరిపాకంహ్యనుభవ రసికోవిజ్ఞా
 నాతి” యను న్యాయముఁ గవితయందలి కష్టమును నేనరిం
 గినవాడఁగుటచే నీకీ హితబోధ నొనర్చుచున్నాఁడను, నీగ్రం
 థమున నచ్చటచ్చటఁ గొన్ని వ్యాకరణ లోపములును, అస్ప
 థశబ్దములును, గానవచ్చుచున్నయవి గాని నీకవిత్వశైలి
 గోస్తసీపాకమున దనరారుచున్నయది. కావున నాలోపముల
 నేను సవరించెదను వెనువెంటనే ముద్రింపింపుము, అని యా
 శాస్త్రిగారభయ ప్రదానమొసగి కొలదికాలము, నాయీగ్రం
 థమును శ్రీవారికడ నుంచికొని సవరించి నాకు వర్తమానమంప
 నేనుఁ జని భక్తిశ్రద్ధలతో గ్రంథముఁగొని యిలుసేరితి. అం
 దుచేఁ జగిర్చిన మదీయమానసోత్సాహాలత పుష్పించె కావున
 నోబుభవరులారా! పండితులగు తమరందరికిని దోషజ్ఞశబ్దమన్వ
 ర్థనామముగ యున్నయది కావున నేతద్గ్రంథమందలి దోషము

అనుచు యందనుగ్రహము నుంచి తెలిపెదకేని పురుషుడైన
మును సమించుచుని పుష్పించిన లతను ఫలవంతముగఁ జేసి
బొందమను నలంపున నివహించిని ముద్రించుచితి.

ఇత్థం భవద్విధేయపరమామి,

తంగెడ వేంకటనారాయణశర్మ

తంగెడ, పల్నాడు తాలూకా.

శ్రీ నాం ది శ్రీ

శ్రీ గీ సచ్చిదానందపూర్ణప్రసన్నవదను
 డవని భక్తవహుధీ ప్రవరులను మ
 హాపదలమాన్వి సౌఖ్యములందఁజేసి
 శ్రోచింతు పీఠులను దయజూచుగాన

౧౯౨౨

వ రూ ధి ని

(నాంద్యంతిమంగమన హూత్రధారుడు ప్రవేశించును.)

సూ. నటి! నీవొక మాంటు రాగలవా?

(నటి సోపించును.)

నటి. భావుకా! నమస్కారములు. ఏమో! రాగల వాయని ప్రశ్నించితిరి?

సూ. కళ్యాణి! రాగల వాయనియచగూడదా? రమ్మనుటకు బదులు రాగల నా యివ నెట్లుంటునో యని యంటి. అందు దప్పేమా?

నటి. తప్పని నేననలేదే? రమ్మని పిలచిన శ్రుణములోవచ్చు నన్ను రాగలవా? యని క్రొత్తమాటమాటాడినం దులకట్టడిగితి; ఊమింపున.

సూ. క్రొత్తమాట! మాటయేనీకంత క్రొత్తగనున్నచో మా డెవనాటకకళను విని మరేమందునో సుమా?

నటి. అందుమా రేమియున్నది. రామకథలు కృష్ణకథలు... శ్రీనివాసానికి వ్రాయబడుచుండెను. రామకృష్ణులు గ్రుద్దులాడినట్లేమి వ్రాయలేదుగదా? మరిక్రొత్తవిషయమేమున్నది?

సూ. వ్రాసిన నీవనినట్లే వ్రాయఁగూడదా?

గీ॥ భావముల గ్రొత్తివిగఁజేర్చి వ్రాయఁగలరు
చరితిముల మార్చిదగుదు రాశ్చర్యముగను
లేనికథలను గల్పించబూనఁగలరు
కవులలేని కష్టంబుగలదె కాంత!

నటి. ఎట్లు? సర్వజన సమ్మతముగాని వ్రాసేపకవిదైననేమి?

సూ. అగుమాగుము ఎన్నని ప్రసంగములు చేయుచును. కవుల వ్రాతనా! యాశ్చర్యించుట! వాఁడుప్రకారము వ్రాయుచుందురు. ఆసంగతి మనకెందులకంటే; మనసంగతి యేమో ఆలోచింపుము.

నటి. ఓహూ! ఇదియాకథ మీరుకూడ మారకముగ గవితఁ జెప్పుచున్నవారే కదూ? సరిగది; మనసంగతి యేమో యాలోచింపుమంటి.

సూ. ఆ! అవును నేడొక నాటకముఁ బ్రదర్శింపవలెనని కోరఁబడుటచే నటించియుంటి. కథాసందర్భము

నటి. ఏనాటకముఁ బ్రదర్శింపవలెనని?

సూ. నేజెప్పదలచిన శేషభాగమంతయువినినచోఁ దెలియును క్రొత్తపోకడగ నేనాటకముండుటచేఁ గథానాయికనె

యెట్లులఁ జూపదుల మెప్పింతువో యని నిశ్చయగఁ
దలచితి.

నటి. మెప్పింపకేమి? మీరు కథానాయకులగుటచేనానందేహ
మయిండుఁగూడదని వమ్మెద; కానీ నాటకమున కూరు
పేరులేదా? ఏమి?

సూ. పూర్తిగ వివనిదేనా? వినుము సత్యశీలుండును ఏకపత్నీ
వ్రతుండునునైన వ్రవరుని చరిత్రము వినియేయుందు
నని తలచెద.

నటి. వ్రవరుని చరిత్రమో; వ్రవరుని చరిత్రమో; నేనడుగు
నది యొకటి, మీరుచెప్పకది మరియొకటి. నాకు మనసుఁ
బట్టుటలేదు.

సూ. అగునగును వ్రవరుని చరిత్రమే యనుకొనుము ఆగాధనీ
వ్రస్తుతము మనము ప్రదర్శింపఁదలచినది. ఏమి, నీవను
కొనినటుల సంశోయనా?

నటి. ఆలాగా! అటులయు నేనుకొనినటుల నెటుల సరిపోవును
మీరు మీపురుషనామమునిడ నేను మాస్త్రీనామము
నికెవను. వ్రవరుని చరిత్రయనుటకన్న వహాధినీ నాట
కమని బహుబాగుగ నుండునని తలచెద. తలచు
టయేకాదు సర్వవిధముల నదియే రమ్యముగనుండును.

సూ. సెబాస్, నీవనుకొనినదానికనిగవి పేరిడినదానికనిసరిపోయినది

నటి. సంశోషము, సంశోషము, అటులయిన నాసత్తవి నిటు
లాసేర్పడింపఁవలయు.

గీ॥ అనువులమొదలు బ్రహ్మాండంబునందునిండి
యుండు తేజఃపిచండహూవుండు సకల
విభవముల్లాసంగి సర్వశోభితునిజేసి
గ్రంథకర్తను రక్షించుఁగాల సతము.

సూ. నటి! మేలుమేలు తిరిగి మరియొకసారి యా యమ్యుర
వాక్కుల బలికి యానందింపజేయుము

నటి. బావగారూ! చదివిన దానిం జదువుటకుఁ జూకరేవుకాట
కాదే! ఆపద్ధతి నేనమలులోఁ బెట్టికొనవచ్చును!

సూ. ఏమేమి? అటుల ననఁదగునా; శ్రోతలు మెచ్చి ప్లీజ్
వకాన్ మోరని యనుచున్నను నట్లే తృణీకరింతువా
యేమి! అదిలోకసమ్మతముకాదు సుమా!

నటి. పోనిండు లోకసమ్మతము కానున్నను నాకు సమ్మతమే!

సూ. నీకును నాకును సమ్మతమే యనుకొనుము చూచుకు
లానందించుటకైకదా మనముచేయు ప్రదిర్శము.

నటి. అగును ముందు మనమాందాభి నోలలాడిన గదా
నారానందించుట. మన నాట్యమునుబట్టిగదా నా
మనముకా మార్పుకొనుట కావున మనము సంశోష
ప్రదిర్శనము చేయుటకు మనయిష్టానుసారముగ వీలు
బట్టిపోవలయును. అందులకై వారి మతమవలంబించు
టంతి క్రేయస్థరముఁగాను సోనిండు ఈసంగతులన్ని
యునిపుడెందులకు; కాని ప్రదిర్శించబోవు నాటకము
చందోహ సేతిగలదా?

నటి.- చెప్పమందువా! వినుము.

గీ॥ ప్రవరుచేతను జనకసేవాపరతయు
ధర్మదీక్షారతియునిందుఁ దనరియుండి
కలికి! యీనాటకమున నిష్ఠాకముకత్వ
మను మహానీతి వెల్లడియగుచునుండె.

నటి.- ఊహు; మగవారిమాహాత్యము వెల్లడిచేయుటకై స్త్రీ
జనావమానము భరింపుమందురా! ఏమి? స్త్రీలు సర్వ
విధముల నుద్ధరింపఁబడుటలేదు సుమా! దీనికంతయును
వారి యన్వాలితక్రమము విద్యావిహీనతయు ముఖ్య
కారణములు.

సూ.- నటి! అచోపము మనతాలనాడే యంతరించినది.
అందు, దేశ మాంగ్లప్రభువులచే నేదినమునుండి సర్వ
సమత్వముగఁ బాలింపఁబడుదున్నదో, అప్పటినుండియు
స్త్రీ విద్యకును స్త్రీ నావౌత్త్యమునకును నేమియు
సోపము లేనిసంగతి ప్రశస్తమేగదా! ఇంతెందులకాసం
దియను

గీ. కఠిన విద్యలనేర్చు నంగనలు లేరొ?
అజ్ఞులగు మగువలీక్షితియందులేరొ?
జ్ఞాన మార్తాంసు లై న సుజనులు లేరొ?
నదు చదువేలనని మగవారులేరొ?

గీ. ఇంటిమగవారిచేతికి గొంతునిచ్చి
వంటలక్కులఁజేసి నిశ్చయమునఁ గీర్తిఁ

గొనుచు స్వాతంత్ర్యము. గూర్చుకొనెను స్త్రీలు.
గలరు లోకంబునందు నింకొంబుగాను.

ఏదేశమున నై నను స్త్రీలై నను బుజువులై నను విద్యాధికు
లున్నారు అక్షరజ్ఞానము లేనివారలున్నారు. పోనిమ్ము అగో
డవ మనకెందులకు! ముందుకర్తవ్యమేమి?

నటి. కర్తవ్యమేమని నన్నడుగనేల? రాగలవాయని మొదట

ననబడి రాగలిగితి. అపై వినవలసిన సంగతులన్నియు

వింటి. క్రొత్తనాటకమని క్రొత్తక్రొత్తగనే మాటలాడి

తిరి. కర్తవ్యమును గురించియును దమరే సెలవిండు.

సూ. వినుము నాయభిప్రాయము మరేమియు లేదు. నీవు

వినుగుగొనకు ఉన్నకథనే కొంతకల్పించి కవివ్రాయు

టచే నటులంటినిగాని య్యధాకాదు.

నటి. సరే. అట్లయిన మనము ప్రదర్శింపఁబోవునది వహాధి

నాటకమా? సంజోషము రచించిన కవియెవగు?

సూ. అదియిందువ్రాయఁబడలేదు ఏకాక్షరముననో తెలియదు.

నటి. అటులయిన మీకు నాటకమెట్లు లభించినది.

సూ. గ్రంథకర్తగొనంగుటచే

నటి. పోవిండు అనుజ్ఞాపత్రముపై సంతకమేమని యున్నది.

సూ. అదియు స్పష్టముగలేదు. తం.వేం.నా. రావు అని పొడియ

మరములున్నవి. చూడఁగ నాటకమునందలి పోషము

లారావుగారి నాపాదంపకుండ నుండవలెనని యటుల

నస్పష్టముగ వ్రాసిన యట్లుతోచుచున్నది.

నటి. అగుగును. బావగారూ! సరియేకాని యింకను నాటక

ప్రదర్శనమునకుఁ గాలయాపనమేల?

సూ. ఏమియులేదు ఇదిగో వెడలి ప్రవరచాత్ర ధారణఁజేసికొని

యెదను.

నటి. మీరనినది సరిగాలేదు. గంధర్వుడవు కావలెను.

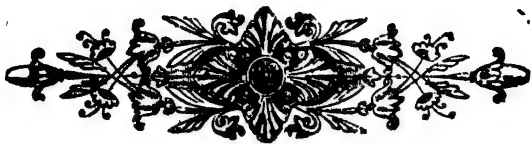
సూ. ఎటులైనను సరే పోనిమ్ము లోపల గంధర్వుడను పైకి

ప్రవరుడను.

(సూత్రాధారి - నటి నిష్క్రమణము)

(ఇది ప్రస్తావన)

కృష్ణ

వ రూ ధి ని

ఉద్వానవనము - ప్రవేశము ఇందీవరాక్షసుడు - ప్రశాంతుడు.

ఇందీ- మిత్రమా! నీవనునది సత్యమేగాని జన్నేమి చేయు
మనెదవు?

గీ॥ చాచఁగానేల; నే మరుదశ్వపుత్రి

ముఖముఁగాంచివ యానాఁడె మొదలు సకల

ధర్మములవీడి నాడు సోదరిని వదలి

పోఁదలంచితి నాకుఁ గాపురమదేల.

ప్రియమిత్రుండవగు నీ హితబోధచే నింతకాలముంటిని
గాని వన్నుఁ గురించి యెవరే భావములలో నున్నను నే నీరా
జ్యము వందుండకఁ జనవలయువనియే సంసిద్ధుఁడనై యున్నాఁ
డ. ఇకనున్నన్ని దినములుండను.

ప్రశా- అబ్బో! అంతకాలముఁ దలఁపెట్టకొనుట లెందులకు!

ఇంతరాజ్యమును వదలుటేల; కాముకుఁడవనిపేరుఁ జెం

దుటకేగాని లాభమేమి? వెడలివ గూఢచారి వచ్చు
వర్తక నను వేచియుండఁజాలవా?

ఇంనీ - ఉన్నదివము లేమో యున్నాను. వర్తమానమెట్లు
వచ్చినను రానిమ్ము. అంత వర్తకానను నుండనాతరము
గాదు. నాప్రియ మిత్రుండొక మండియున్నాడు. అతనికి
రాజ్యవిషయమై కనిపెట్టుచుండుమనిచెప్పి నావారలు
దిగులొందకుండ నోదార్చు నతని నియమించి వెడలుదు
నీవుకూడ నతనికి సహాయుడవై యుండుము. ఈ సు
గతి నెవరికినిఁ దెలియఁబరచకుండుము, దయయుం
చుము. పోయివత్తుచు.

ప్రశ్న - సరిసరి నిలువుము, నీవు వెడలి చేయునదేమి! నీవలె
నెండ రామె కొరకై కాచికొని యుండిరో నీకెట్లుఁ
దెలియుచు? మంచిమార్గముననే యావనిత నీకు లభిం
చులాగు చేయు ప్రయత్నము నంతయుచు వదలి.
యొక్కండవేగి యేమి చేయుదువు; ఈ సంగతియే
చారుని వలన వినిన మరుదశస్వంసు పరమానందమున
నీకామె నొసంగి తీరు; సందియము లేదు.

ఇంనీ - అట్లు నయిన నీవిషయమై యారనితో నాలోచించెద
వీలుఁబట్టి నామేలుఁగోరు నాక్షిహితుఁ డేమచునో
విచారించెద.

ప్రశ్న - ఎవరోయి ప్రియమిత్రుంతు నేనెరుగని వాఁడెవఁడు.

ఇంనీ - యుగంధరు నెరుంగకుండువు. అతని రాజ్యము మరకు

జాలదూరము. ఆతని నేమిప్రసాదముగాఁ బడసినాడను.
విశ్వాససాక్షుడు తెలివిగల ప్రోడ, ఉపాయశాలి.

ప్రశ్న- ఓహహా! ఆనర్వాంగముదరుడా; అట్లులేని నేనెరింగినవాడే.

ఇందీ. నీమేలుల నెఱుఁగుచున్న ఆతని దర్శనము నీ కెట్లు లభించె?

ప్రశ్న- (స్వ) నేనెరుంగకుండునా; వరూధినికై మొన్న మొన్నటి వరకును గలిపెట్టుకొని మహా దురవస్థలకై బడియేగిన యాతఁడంత బుద్ధిమంతుడాయేమి? కాకున్నను నీకన్న బుద్ధి వేయిరెట్లధికమని చెప్పవచ్చును. ఆతని తెలివితేటలు, ఆతని సమయానుకూల ప్రసంగము, వర్ణనా శీతము, ఆతనికి నీవెంత మాత్రము చాలవు, ఎరించని కాంతకై యేల నీ క్రియఁ జంచల చిత్తుడవయ్యెదవు? (అని లోలో లోప ననుకొనుచు నిరుత్తరుడై నిలచి యుండును)

ఇందీ. మిత్రమా! ఏమిటుల నాలోచించుచున్నాడవు, ఏమని,

ప్రశ్న- ఏమియులేదు. ఎప్పుడో ఆతని సీతాంతముననే చూచి నట్లు జ్ఞాపకము.

ఇందీ. అగును ఆతఁడొకమారుదివరకు నాకడకువచ్చియే చనిన నీవపుడాతనినిఁ జూచినఁ జూచియుండువు.

ప్రశ్న- (స్వగ) ఒకమారుకాదు. పన్నెండుమారులు వరూధిని లభించుకొరకు తిరుగులాడుచుండు నాతని నెరుంగని

నారెవరుండురు(ప్ర)అయినచో నటలే యియు యుండు
కాన దిచ్చి యూహలక జొరసిక చిత్తశాస్త్రమునల
వెరుచుగొని ప్రత్యుత్తరము వచ్చువరకు నీటనే వేచి
యుండుము. భోజనవేళయు దాటుచున్నయేది. నేను
చనుచున్నాడ. శాలపు. (అనివిష్కృమించును)

ఇంకీ- (స్వగ) మంచిది నేనొంటరిగ నిచట నేమిచేయుచుండు.
ప్రత్యుత్తరము వచ్చులోన యుగంధరు కడ కరిగి
యాతనితో మాటాడి వచ్చెదనుగాక.

(అని నిష్క్రమించును.)

(ఇది విష్కంభము)

వ రూ ధి ని

ప్ర థ మాం క ము

ప్రదేశము ప్రవరాఖ్యుని గృహము
ప్రవేశము - సుశీల - విమలుసు

(సుశీలపీఠముపై గూర్చునియుండును .
విమలుసు ప్రక్కన నిలచియుండును)

సుశీల. విమలా! ఏమి యాశ్చర్యము?

గీ॥ కమలబాంధవుఁ డలరి యాకాశమధ్య

దివ్య కిరణాగ్ధటినిఁ దనదీప్తి మిగులఁ

గానుపింపఁగఁ జేసె నకాలమైన

నిల్లుఁ జేరని కారణమేమి యగునో?

ఎటకేగియుండునో? నిత్యమీసరికి వై శ్వదేవముమొద

లుగాఁగల కార్యముల నెరవేర్చె యతిధులఁ బ్రాక్తి నిశుకొని

భోజన మారగించి యల్లాసంబున మనోరంజకముగ మాటలాడుచుండెడివారు.

గీ॥ ముసలి తలి దండులొకట మూల్గుచుండ
శిష్యవరులకుఁ సాతముల్ చెప్పకుండ
హిత మహితమునుఁ గనకఁజ్రాణేశ్వరండు
యేమి పనికేగెనో గదా! యిల్లువదలి.

వృద్ధులు కుమారుతోఁగాని భుజింపరు. సత్వరముభోజనం బిడనిదివారు తుదబాధకుఁ దాళఁజాలరు. గురునికై శిష్యులపట్టణమంతయుఁ దిరిగి విసిగి యున్నారు, మనస్సునకెద్దియుఁ దోచకుండియున్నది, ఏమిచేయుదును?

విమ. సాధ్వీమతల్లీ! మణికొంతవరకు వేచియుండును అపై నన్ని సంగతులునుఁ దెలియును, అప్పటికిని రాకుండిన యెడ నేదోగ్రామాంతరమున కేగియుండునని నిశ్చయింతము

సాగీ - (స్వగ) ఏమి యీమాచవ ధర్మము విభుసనుజ్ఞ లేకఁ ద్రావిన మంచిసీరైనను విషప్రాయముగఁ దోచును సుమా! ఇటులుండుటయేగదా పతివ్రతలకు సహజ లక్షణము; కాని కొందరు

(ప్ర-) సీ॥ పాణినాధునిఁ గాంచి పటపటమని చేతి
మెటికలు విరచుకామినులులేరొ?

విభుఁడు దూరమునఁ గాన్పింప మోమటుఁద్రిప్పి
దుఃఖించునెట్టి సుదఁతులులేరొ?

భర్తయింటికిరాఁ గభాలున లేచి చిం

దెలనేలఁ గొట్టుముద్దియలులేరా?

మగని మాటను విన్న భగభగమని మండి

• పశునట్టి విరహిణుల్ వసుధలేరా?

ఉండి యున్నారలందుచేనూఁదిరుగు

రంకువారల వెంటఁగరంబు వెడలు

విటులు తండ్రోప తండముల్ వెతలఁబడుచు

భార్యలేమననీ కోపపడరు వారు.

ఇది యంతయు సంతరాత్మయందిష్టములేకఁ దలి దం
ప్రులభయముచేఁ బరిణయం బాడినవాఁస్థితికానినాకాయవస్థ
తటస్థముగావండులకై సంతోషించుచున్నాను. పోనీ! ఆసంగతి
యిప్పుడెందులకులే! కాని ప్రకృత మెటుల జరుగనున్నదో!

విమ. దేవీ! ఏమిజేయుదము?

సుశీ. చేయునదేమున్నది. జేసినవెంట చల్లారుచున్నది. ఎండ
తీక్షణముగనున్నది. నాధుఁడింకను రాలేదేమనిచూచు
చున్నాను.

విమ. తల్లీ! వచ్చునెడ నిదివరకే రావలయునుగాని భోజనకాల
ఁబ్రకృమింపుచున్నను నింకను వత్తురనియా మీనమ్మ
కము. నేఁ డమ్మహానుభావుఁ డేపనిమీదనో వెడలి
యుండును. తమరుచు వృద్ధ దంపతులును నాకలిఁ
దిచ్చుకొనుట ఒకవేళ నటుపై వారు దయచేసినను
భుజియింపఁగూడదా!

మగిల. కాదు కాదు. అది ప్రతివ్రతాధర్మముగదా.

గీ॥ కనిన నాధాన్యకంజమే కనగవలయు

వినిన భర్తృమహాన్నతిన్ వినగవలయు

మనిన బర్తృమవర్తియై మనగవలయు

దినిన విభుభక్తశేషమే తినగవలయు.

కావున నేను భర్తృశేవా విహీనురాల నగునది కాక
నాధునికది భోజనముగూడ నిలుల భుజింతు; అన్యగా
మమున కరిగిన జెప్పక జనునా; లేక నీపట్టణముదేయుండిన
నిరవకరు రాకుండునా; అయ్యో నేనేను చేయుమును,
దైవమా (స్వగ) నానాధునకేమైన వనస్థ కలిగియుండదుగదా!
నీయగుహమ్ముననేటివరు నే చింతమున్ లేక సర్వము
గలిగి వర్ధిలుచున్న మమ్మా నాకెట్టి దుఃఖమున బ్రుగజేయ
నాయమా; (ప్రకా) ఇంక నావిభుకడ దెలియకునే నీ
కురులచే మియైన వైచుకుని ప్రాణముల దృటికాలమున
బాముచుగాక. (అని వెనుకలచేరిగొని) (ప్రకా) సర్వ
మయా! మమ్ముగ్నిండు శిశింపరు భారము నీయందే
యున్నయది. ఎటుల జేసినను నీచే (అని యొక్కింత నిదానించి)
(స్వ) అమ్మయ్యో! నానాధుండుడుడెంచువర్తక నను మదీయ
ప్రాణంబులుండు ట్లగుపగుటలేదే! నే సజివిన్యై యుండనివో
నా ప్రాణేశ్వరుండుడుడెంచి రానితిగొంచి యెంత పరిసిం
చునో గదా! తానుగూడ నాకొరకై శీవంబులవిడుచో!
యేమో? అట్లయిన నేనొంత ధైర్యముతో నుండుటయే కర్త

వ్యము, (అని ప్రకాశముగా) సర్వస్వరా రక్షింపుము. రక్షింపుము, (అని చేతుల జోడించి నిలచియుండుచు)

విమల. తల్లీ! భగవదనుగ్రహమున నాకుఁ గొన్ని శుభసూచన లగుపడుచున్నవి. దానిం బట్టికూడ నమీష గ్రామమున కడకనెంచి మరలఁ ద్వారలోఁ జనుడఁతునుగదాయను పభిమతమునఁ జని మరలి వచ్చుచున్నట్లుల దోచుచున్నయది.

సుశీ. విమలా! వారు మరియొక గ్రామమున కరుగవసరమేమి

గీ తనకు వలసినయది యెద్ది తరుగులేదు

కోరు కోర్కెలులేవు చిక్కులును లేవు

సర్వముఁ వీడి యెచటకో చనియె ననెను

తోచకున్నది నాకు నాధుని మనము.

సరియే ఎటులనో ప్రాణములఁ గన్నల నిఱికిని యికి

నొక రెండు గడియలుండు. ఏదీ భగవన్నామస్మరణ మొకంత గావించుము వినుచుండును.

విమ. అమ్మా ఆలాగే!

కీర్తన - క్రిరాగము

కరుణాకరా - దరిఁజేర్పరా ధీర |కరు|

పురహరనుత-సుర సేవిత-వరనియతా-ఁదసుతా ||కరు||

భరమే - మామొరవినియాదరమున రక్షింపనీకు-దరము

గాని దెద్దిగలదు - కరిరాడ్వరదా - శుభద ||కరు||

మునిరక్షక - సరసిజలో - చన ననవిల్కానిజనకమనవి
చిత్తగింపవేర - అనుమానమ - చాళురదొర || కరు||

(తెరలో గలకలము)

సుశీ. (వినినట్లుభిషయించి) ఏమలా? ఏమి యానందడి కనుఁ
గొనిరమ్ము.

విమ. చిత్తము (అని లోనికేరిగి సంతోషముతోఁ దిరిగివచ్చి)
తల్లీ! గురువుగారి జాడకై చనిన బాలుర గల్లంతు.
మరేమియుఁగాదు.

సుశీ. (అతురము) నాధుండగుదేరెనా సంతోషము, సంతో
షము మనమును నెమరేగునమువద. వారెటనున్నారు!

విమ. సాధ్వీమతల్లీ! గురువుగారి జాడ వరకే కనుఁగొనివచ్చి
రట్ట. కాని వారిఁదీసికొని రాలేదు.

సుశీ. ఎట్లెట్లు! ఏమిజాడ

విమ. ఏమున్నది. ఎవరో సిద్ధుఁడగుపడగా వానిచే బాధలేవ
నమను నొక యోషధినిఁ గ్రహించి యాకాశమార్గ
మున నెట్లకో చనిరట, ఎవతోడనుఁ జెప్పలేదట.
అటులఁ జనుమండగాఁ జూచిన వారీవృత్తాంతముఁ
జెప్పగావిని మనబాలురు వచ్చియున్నారు.

సుశీ. ఏమేమి; ఎక్కడిసిద్ధుఁడు దాపరించినాఁడు? ఎక్కడి
సాధలేననము? ఆకాశగమనమేమిటి! అంతయు విచిత్ర
ముగనున్నయదియే!

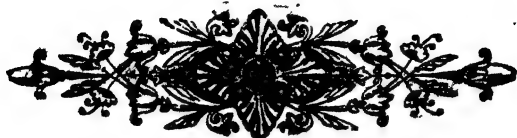
విమల. దేవీ! వారు చనునప్పుడు సిద్ధునితో మరలి తాను రెం

శురూమములకే యింటికి వత్తునని చెప్పవాక్యముఁ
గూడ వినినవారు చెప్పినారట.

సుశీ- అమ్మయ్యా! ఇంక నెక్కడి నానాధుఁడు వచ్చుట,
వచ్చునడ నిదివరకే వచ్చియుండెదరుగదా! అటులేని
యెటఁ జిక్కుపడిరో లేపనామహాత్యమున నెండెందుఁ
దిరుగుచుండిరో! లోకేశ్వరా!

చ॥ అనుదినమున్న హంబునడయాభుఁడు నావిభుఁడుంటఁజేసిలో
చనములకింపుగాఁ దనరి చాలగ సంతసమందుచుంటి నా
ధుని విడనాడి యిప్పుడిటు తొండరి నెండెను నాకులోకపా
వన సుచరిత్ర భర్తనుఁ గృపక గనఁజేసి యనుగ్రహింపవే.
విమ- అమ్మా కలపరవడకు పారిపృజ్ఞవర్ణనాతీతము ఎటుల
నయిన నింటికిఁ జేరఁగలరు కొంచెము నిదానింపుఁడు.

సుశీ- ఇంకను నాయాశయేనా! నిదానించి చేయునదేమున్నది!
అన్నిటికి భగవంతుడేగలఁడు (అని చేతులు జోడించి)
ఓ యాశ్వరా! నాప్రాణనాథుఁ డటనున్నది ఎటులు
న్నది నీవెరుంగుదువు. ఇకనెవరు నెరుంగఁ జాలరు.
కావున సజీవిగా నాభర్తను నేను కన్నులఁ జూచుకొ
నునట్లునుగ్రహింపుము. (అని నిట్టూర్పువిడచి) అక్కటా!
ఇంక నెట్లు, గుండె పగులునట్లదరుచున్నది. కన్నులు
దిరుగుచున్నవి. దేహము కంపమెత్తుచున్నది. నేను
బ్రదుకఁజాల హా నాథా! నాథా! (అనిమూర్ఛిల్లును)
(తెరవ్రాలును) (సుశీలా - విమల నిష్ఠా)ంతము)

౧౭౬

వ రూ ధి ని

ద్వితీయాంకము

పదేశము, (వరూధినీ సాధపార్వభాగము)

వరూధిని ప్రవేశము.

సరూ. ఆహా! ఏమి యాసాండర్యము, కనుపడి కనుపడవట్లు మేడపై నున్న నాకంటఁ బడి నేను దిగివచ్చువరకేదానినో వెడలెను. బ్రాహ్మణ స్వరూపమున నున్న యా మహానుభావుఁడవ్వఁడై యుండు; మన్నధుఁ డీరీ! రూపముఁ బాల్చి యస్మాదృశలను వేధించఁ దిరుగ చుండెనా? యేమి? అనుస్వరూపముఁ జూచినప్పటి నుండియు నామనం బాతురతఁ జెందు చున్నయది **శేనంత** ల్పరిపడితిని. మఱికొంత సేపటులనే చూచ

చుండకఁ దటాలున మేడదిగివచ్చితినే! ఏమి యీ
చిత్రము

గీ॥ రాసుతుల నెన్నడై నఁ గోరనిమనంబు
సుందరులుగాంచి యొప్పుని డెందమిది
యేమి కారణమో తోచదేమిసేతు
వరనిముసమున వలనిపై కురుకసాగె.

ఏమైననుఁ గానిమ్ము; నావారెరుంగకమున్నే యాఘన
దర్శింపవలెను మదీయ మచోభిలాషఁ దెల్పిన నామాటఁ దీరి
వేయఁడనియే నమ్మెద, ఇది యంతయు నెంచులకు నన్ను గాం
చిన నటచుండి కదలడనియే తలచెద. నేనెటులు దలచి నేమి
ప్రయోజనము ఈశ్వరేచ్ఛ యెటులుండెనో నన్నుఁ గాంచి
బిజ్జబిగిసి కాళ్ళుజూచి కూరుచున్న నేమిచేయుదు, అటులేల,
దటస్థించు కాని కొందరు,

గీ॥ మనమునందునఁ గోరిన వనితతోడ
గురసమాడక లోలోనఁ జంపించంప
కోర్కె బయటికెరాకుండఁగూరుచుండి
మగువలను వేచుదేదె లీమహినిఁ గలరు.

ఎవరెటులున్నను నీవరూఢిని కడనా వారించేట్లు
నీ॥ కఠనహృదయునై నఁ గరగించి గడియలో

విరివిగాఁ బరులుఁగావింపఁజేతు
తాపసియైనఁ దత్వంబునొకింతలో
మార్పునుఁ జేసి తమాషఁజూతుఁ

ద్వీ తీ యాంకము.

గన్నెత్తి మగువనుఁ గాంచని నియమంబు

గలవానినై నఁ దేఁగలము

గలనై నఁ బరకాంతఁ దలచియెరుంగని

పురుషునైనను వశపరచుకొందుఁ

గాని పైహాపునకుఁ గల్గి లోనవట్టి

వెట్టిబాగుల దద్దమ్మ విధిగనుండ

దుముగాదది వాకు నేతరుణి కైన

జూపు మేపులకే వాని సుందరంబు.

సహజముగ శ్రీలలోననే చక్కనివా రుందురు. పురుషులలో నట్టివా రుండని శ్రీజనసంఘమునం దుపన్యసించు నేను బుద్ధి మార్చుకొనవలసివచ్చినదే? ఈతనిని నే వరించితిని నావారు విన్న నన్నిఁజూచి గేలిఁజేతురుగావున నాగుట్టు బయట బడసిన వానియంతవాని నే నాపాదములఁ బట్టుకొను నటులఁజేసి యానెపము నాయందుండనీక మెలంగెద. అందు లకై యాతని జూడఁ గనిపెట్టుచు నీశిలావేషికపైఁ గూర్చుండి గాన మొనర్చుచుండెదను. అమ్మయ్యా! నే నా వీణను వీని కిని వచ్చువర కాతఁ డెంతద వ్యరుగుకో!

గీ॥ జగతి కాధారమైన శ్రీజనముచేతఁ

గాని కార్యము లెన్నియో ఊణములోనఁ

జరుగుచుండఁ గనమె సహజంబెయగుట

నతివలకు లోకచుం దసాధ్యంబుఁ గలదే!

కావున,

గీ॥ వీణ చేబూని నేను గావించు మధుర
 గానమును విస సుధరాకాసుఁ డిటకు
 సూది సూదంటురాయినిఁ జూచి కదలి
 వచ్చునట్లు రాఁడె సంభ్రమము జెంది.

(అని నిష్క్రమించును.)

(తెర పడును.)

ప్రదేశము. (మాళవీగృహంతర్భాగము.)

ప్రవేశము - యుగంధరుఁడు.

యు - ఆహా! ఏమి యీశృష్టివైచిత్ర్యము? ఒక ననిర్మలై
 స్వరాజ్య సుఖముకొనవలసి సకలబౌద్ధుల ద్వంద్వ
 ప్రాణమిత్రులచకఁ దలఁదంపులచక దానియగు నీహా
 శవి యింటకుక్కనై తిరుగునట్లు తటస్థించెనే! ఇంక
 నై నను నవ్యహానిదయకుఁ బాత్రుండగుగానై తోచె!
 ఎన్నిదిశము లిటులున్నను గార్యమనుకూలించునట్లు
 లేదే! కావున నాస్వప్రయత్నముననే యెన్నియిక్క
 ట్టులు కలిగినను నింపవరాక్షుకీ సంగతి తెలిసినను
 నెవ్వధమునైన నాసుందరాంగినిఁ బరిగ్రహించి
 తీరవలయు లేకుండ నీ సంగతి తాత్పర్యమున భోగము

నిని యుగ్రశవీమోహంబు వలయు. అటుగాక, దుష్ట
రాజ్యాపేక్షచే గాలమును వృథగా గడపిన లాభము
లేదు. అహ! ఏ మా సతీమణి చక్కదనము.

(అని యొకంత యాలోచించినట్లునువయించి)

మానవి చనినవని యేమయ్యెనో యొకంత విచారింప

(అని లోక బ్రవేశించి)

మానవి! శలితామెది

మా. గూరుగానూ! త్వరితగతిన లాభమేమి? నేను శుభ్ర

మీకోర్కె నెరవే టిరును మీరు వేరాలోచనల....

య. చాలుచాలు ప్రతిదినము వల్లవేయ్యు శాతమేగాని నేడేమి

యతిశయము గలదు. నర హో నాకవనశములేదు.

నేనరి వాప్రయత్నిమున మంజన.

(అని పోజోవుచు)

మా. గూరుగా! కోర్కెచి చుచున్నావా? సోనరి యిదివరకు

మీకుంటి జెప్పిన వయోధి నాపై గోపపశుమంజ

చగ. ఇప్పుడామి నొగతి మీకిడ జెప్పనుండునంత

కామి న్నెంపిపాల్గి మిక్కిలముగ నాపై గోపం

మిచున్నావే! బాగుగ మన్నిది మీకై యామెను

నామెకై మిమ్ములు సాగదీయుట నాచావునకువలెనే

యన్నదే!

య. మానవి! ఏమది ఆమెకొరకు నన్నేమి సాగదీసితివి.

నీచమత్కారములకేమిగాని ఇంతటనై నను యదార్థము
వచింపుము.

మా. ఏమి వచింపుమందువు వాబోధలకు లొంగి త్రోవకు
వచ్చెవని చెప్పబోవు నంతలోనే చనెదనని బెదరింపు
చుంటివి యిపుడు తమను గేను సాగదీయవలసినదే
గదా?

యుగ. సరియే యీ విచిత్ర ప్రసంగములకేమిగాని త్వరగఁ
జెప్పము. ఎందుల కాలించెదవు?

మా. ఆలించుటకేమున్నది? నేటి సాయంకాల ముద్యానవన
మునఁ దానొంటరిగ నుండెదననియుఁ దమ రాసమయ
మున మాటలాడుట కవకాశము కలుగుననియు
నాలోఁ జెప్పె సరియేనా? చిత్రశాంతి కలిగెనా?

యు. సంతోషము! సంతోషము. ఇదిగో నేనేగి యిప్పుడే
యుద్యానవనమునఁ గనిపెట్టికొని యుండెద శీలవా?

మా. అదిగో మగవాండులకే యవివేకులని మాయమ్మ
పలుమారు వచించుచుండెడిది. నీవిప్పుడే చని యేమి
చేతువు. అల్లరియైన నీగొంతును నాగొంతును నొక్క
పెట్టునఁ దెగును. తెలసెనా?

యు. అటు లెప్పటికినిఁ గానేరదు.

మ॥ ధనదుండై న మదీయబాహుబల విసారంబుచే నోటుజెర
దును నాకెందునుభీతిలేదిచట సంతోషంబుగాఁ బెండ్లియా

దీన నాకాంతను మేలటంచు ధృతిచుంటి సర్వసిద్ధుండనై
ననితాసందియమేలయింకఁగలలోపంబేమియూహింపుమా!

మా. ఓహూ! అప్పుడే పెండ్లివరకు నీళ్లు చున్నారా?
మాట మాటలాడుటతోడనే పెండ్లి యగుననియూ
మితలంపుఁ ఎదిరి మీతోఁ బోరలేరని పలుకు మీ
మాటలు నిజమైతఁ గావచ్చుఁగాని.....

యు. ఇంకనుఁ గానీ, అనాలవద్దనే యున్నావా? కావలసినది
మంది శుభము గావున శుభమునే కోరుము.

మా. అగు నటులనే కానిండు మనకుఁ గానీలతో నేమి పని
మీరొసంగఁదలచినది వేరుగదా?

యు. (నవ్వి) ఇది డబ్బునకై వెనునీయునునేమోయని సందే
హించుచున్నట్లున్నది. (ప్రకా) అ! సందేహమేమి;
ఒసంగజాలననుకుంటివా? నేను ప్రేమిందిన వరూధిని
మన దాకివచ్చిరఁ జాలుఁగాని ద్రవ్యమున కేమి
కొదువ కావలసినన్ని బహుమానముల నిచ్చెన. నీవా
యరుమానముఁ జేరనీయకు.

మా. బాబుగామా! హాస్యమునకై నేవనిన దాని కటులఁ
బలుకుచున్నారా? మీరొచ్చెడిదానికి సందియములేదు.
వరూధిని మీరొక్కదీర్చుట కంతకు ముందే సంది
యములేదు. ఏమీ? పలుకరా?

యు. ఏమిలేదు. సాయంత్రమువరకు నీవనినట్లే యుండి యా
పై వనములోనికిఁ జనియెదను. చీపుఁ గూడఁ దగు

జాగ్రత్తో సమయము గల్గెట్టి, వెలియఁజేయుము.
నిన్నటిచురడియు నాకు నిద్రలేదు. నేను శయించి
తరువాత నీగది తరుపుమూయుము.

(అని నిష్క్రమించును.)

నూ టిలులనైన నీతనికిఁ గుమ్మరితోపనిఁ బెట్టి సాగనఱు
వలయుననియే దళచితిఁ గాని వాటచుండి గుమ్మరింక
నేడేలనో బూధిని యాచితో దేనే మాటలాడును
ననుట మాశ్రమాశ్చర్యముగ మున్నది. ఈతడైతఁ
నాచూచుచుగాను భుక్తిగాఁగ సౌందర్యము గల్గి
యుండుటయేగాక విద్యయు కాజ్యమును నభిజ్ఞముగ
యున్నది. ఈతనిచే వరించి కోరికఁ దీర్చెనా నాకి
దరుడ్రలేదు. లేక నాచును చీవాట్లు పెట్టి భాగనంపె
యది నాదురదృష్టమునకు హేతువగును. అటుచు
కుండుననియే నమ్మెదఁ గాని ఎంతకారె కుక్కల
బోలె, దిరుగు పీ ప్రభాంజా నుండు మిగిల
నెటుల దరలింపవలెనో నొదిగఁజలయును.

(అని నిష్క్రమించును)

ప్రదేశము - (హిమవత్సర్పప్రాంతార్యాము)

ప్రవరుషు - ప్రవేశము

ప్రవ. ఓభగవానుడా నీకన్న నాకు నెవరు గిక్కి-హిమవత్స
ర్పత సందర్శనాభిలాషచే నేనరుగి దుశు మహా

భాగ్యమనీ యింతవరకును దిరుగుచుంటి గాని యిక్క
నిల్లుచేరు యమపాయమెట్లు?

చ॥ చులుడ జ్ఞానశూన్యుడ విచార మొకితయు లేక జ్ఞానమా
తపసిని గోరనేటి జ్వలతండు ముట్టి ప్రదేశమైన యొ
విపివముజూడ గోరికచుట్టితి మెప్పుడు చుడెంచుటేల? యా
శవమున్న యుగ నేల్లవిదేశభార లిఖించిన వ్రాతకాదో?

రామ రామ భాస్కరుని శ్లేషిమి మిక్కుటమగుచున్నది
గర్వకర్మాపహ్లావ సమయము శరహిసింహుడవునది. ఏమి
చేయుచును?

గీ॥ తలచినట్టి పనియెకాదు తలవకున్న
పనితోనంతటానెరవేరు భాద్యవశత
నిన్నిటికి గార్యకారణుడగుడగుట
నెటుటి జరుగుగనుండెనో? నివటనాకు.

కేరలచినది యొకటి జరిగినది ఏమిట? ఇది అర్జును
దైవానుగ్రహముననే కలుగుచుండు గోవిందేయగుడు. లేకుం
దైన సుషయమున నన్నిచటకు దేగలిగిన యయ్యోపధితు
సహస్రము నింతలో గోలుపోవునా? అటులైన నా కేయ
శక్తి తటస్థము పెంచులకు? ఏన్నుమఁగాని మెవరికఁగాని
కనెని మరాగతమును జేసియుండలేదే?

స॥ కని పెంచి పెద్దజేసిన తల్లి దండ్రు యాజ్ఞ
నుమిర నెవరి నేనుగ నున్నా

జనువుగానుండు నాసహపాతకుల

తోడఁ దగవై ననాఁడవృథాయుటంచుఁ

బెద్దలఁగాంచి సంప్రీతితో వారికి మర్యాదఁ

జేయుట మరువ నెప్పు

గలనైనఁ బరకాంతఁ డలపోయ శిష్యుల

• శేవలఁగాంచ విశేషముగను

నట్టివన్నీదినంబున నట్టడవిని

నుండఁగాఁ జేసె సర్వేశ్వరుండు కరుణఁ

దప్పి నేనిక నెట్లుండు ధరణిఁ బ్రతికి

కటకటా! నాకుఁ దెరవేది కానుపడదు.

ఏదిడంబునఁగాని నేనే పరితాపమెరుంగకుండ సర్వవిధ
ముల ముదం బొసంగి రక్షించు వరమేశ్వరుండే దయఁ దప్పిన
నాకికఁ దెరవెద్ది? జననమందివ దాది యేయకార్యమునేని
చేయని నాకిటులనేలఁ దటస్థింపవలయు వృద్ధులైన నాతలిఁ
దండ్రులు నాకై యెంత పరితపించుచుండునోగనా? దైవమా!
ఇకనైన ననుగ్రహించి యిట్లుఁజేరు సమపాయము స్ఫురింపఁ
జేయ బుద్ధిపుట్టలేదా? నీమహాత్మ్యమొకవారికైన ననుమాత్ర
మైనఁ దెలియదు సుమా!

గీ॥ మునివరుల్ పండితుల్ కవిముఖ్యులెల్ల

నీమహాత్మ్యము నెంత రదేమొగాని

నేను నమ్మను పరిపూర్ణ నిర్వికారు

నిన్ను వర్ణింప వీలగునే? మహాత్మ్య.

నీయనుగ్రహంబుగల ప్రకృతి స్వరూపంబులు నపరిమితంబులు వానివలన స్థావరంబుల జంగమంబులుగను జంగమంబులు స్థావరంబులుగను మేలు గీడుగను గీడు మేలుగను క్షణమాత్రమున మారుచుండును. అట్లే నేను గుడిచి కూర్చుండి యింట హాయిగానుండక సర్వస్వమును వదలి యీ ప్రపంచమున జెరవుగానక బరితపించుచుండనేల? ఇవి యన్నియు నీప్రకృతి వికారములే యగును. అనిమిత్తములగు నవియు ననవసరము లగునవియు పనుల నాజీవితమున నిక దల పెట్టను ఓ జగన్నాథా!

—• కీర్తన •—

కనికరమున ననుగనలేవా? మహానుభావా ||కని||

వెనుకముందుఁ గనకనేనీ | వనములకరుడెంచితినిటు వనట

లఁ గుండుచునుంటిని లేనయుడనని | మనవినివిని ||కని||

నినుసతతముఁ దలచుచున్న | ననుగృహమున్ జేర్చకున్న |

మనియుండుటలననున్న | అనుమానములేదన్నా ||కని||

ఉ॥ నీవలన సమస్తమును నేర్చునఁ గల్గుచునుండ దీన ర

క్షావరిదా శుభప్రద స్వకీర్తి నేషప్రయోజనంబులే

దోవనజాతు దివ్యసుగుణోజ్వలదీక్ష విపక్షశిక్ష నన్

గావవె మద్భూహంబు సనగన్ గృహజేయవె లోకబాంధవా

(పరికోమించి)

అహా! ఏమి? యీ హిమవన్నగ సౌందర్యము? ఎంత

చూచిననుఁ దని తరక జూపరుల నానందాల్లి నోలలాడించు

దున్నదే? కనుచూపుమేర వృక్షసముదాయము మధ్య నేనో
 గెనుక భవనము కాన్పించుచున్నది. అయ్యది యీశ్వరము.
 వసియించుచుండు తాపసులచే నిష్కలబడిన కుటీరమై యుండు
 లేకున్న మునియొక్కలేనేల నివసించుదు? (అని తల వంకించుచు)
 వా మూలమునైన చూడంగనుంగొని ముందుగని
 రాలోచింతుఁగాక.

(అని పైకిఁ జూచి)

అక్షమున కొన్ని విహంగములు కలకలధ్వనిలచే దిరు
 సుచున్నయ్యవి. అందు ఖగరాజగు గరుత్మంతుడును నుంకి
 నటుల ననమ్మహాత్ముని కృష్ణా! యను సార్తినీనాదమున
 దోచుచున్నది. మంచిది ననుఁగూడ నాఖగరాజువలె శీఘ్ర
 వాసునొకింత ప్రార్థింతుఁగాక.

— శీర్షన —

రామా బ్రోవరా! శ్రీరంధామా! కావరా! సోమజనుల
 నీవుహిమంజేమని, వర్ణించువాడ । సోమార్క విశాలనేత్ర
 కూరరాక్షసాంతికాహరీ ॥ రామా॥

(అని ప్రార్థింపుచు నొకవృక్షమునకానుకొని)

గీ॥ తల్లిముదుసలి గృహకర్త తండ్రి వృద్ధు
 తనయులూ! సైనివారు సంతసముఁగూర్చు.
 కాంతఃపూలాట నాగతివింత సంత
 గోలవిను వారుగలరే? యీశ్వరీణియందు.

(తెరలో రోదనధ్వని)

ప్ర - (చెవియొగ్గి వినుచున్నట్లుభివయించును)

2 (నుగుణవర్మ భీభత్సుడై ప్రవేశించును)

19 - మహాశయా! నీవెవరు? భయకంపితుడవై యిటుల
వచ్చుటకు నీకేమి ప్రమాదము వాటిల్లి యుండును?
భయము నీడియొక్కంత వినిపింపుమే

20 - అయ్యా! ఈమహారణ్యమున ..... (అనిగడ
గడ ఎడకుచు నిలచియుండును)

21 - ఈమహారణ్యమున నేమికలదు? జడియకఁ జెప్పుము.

22 - అయ్యా! నానంగతిఁ దరువాత మనవిఁజేసికొనెద తాను
టనేలనొంటిగ నుంటి?

23 - అయ్యా! నానంగతినే ముందు వినఁదలంచితిరా? నాగా
నకొద్దిలో ముగియునది కాదే! తరువాత వినిపించెద
నీయి యావృత్తికేమి కారణము? వినఁగోరుచున్నాఁడ

24 - అయినచో వినుఁడు. ఇంగీవరాక్షుడను గంధర్వుని
మోట వేటకై యూయరణ్యమున కడుదెంచితి. హరిఁ
వ్యాఘ్రపూకరాది వన్యమృగంబులఁ దమ్మివైచుచు
శరమునకొక్కటిగఁ బరిమాప్తుచుండఁ దెండుశరభంబు
లొక్కసింగంబును దరిమికోని మావైపునకేవచ్చు
చుండె. అంత మేమాశర భంబులనొక్క పొదచా
టుననుండి పొంచి నేలఁగూలవై చితిమి. ఇంతలోన క్కే
సరిరోసంబున నుద్యృత్తిగలదియై మాపైకి లంఘించె.
నాయుదలి ప్రేమచే నింగీవరాక్షునిపై నొక సందు

ననుంచి దానిక బెగ్గొందఁజేసి యొక్క శరఁబునఁ గూల్చె. అయ్యా! ఏమి చెప్పదు? ఆతనిశర వేగమున తోనాఁగక నొకవ్యాఘ్రమును నొవ్వజేసి. అట్లుపై నాపులి యేకాంతముననున్న నాపై కరుడెంచుచుండే. దానివికృతా కారముఁగని భయమంది యీదెసకు బరుగిడి తమనుఁ గలసికొంటి.

౨౧ - నాయనా. నీలాంఛవములఁ జూడ నుత్తమక్షత్రియుని వలె నున్నాడవు. నిజమగునా? అగునేని నీపట్టణ నామమేమి?

సు - మహాత్మా! తాము భూసురక్రేష్టులవలె నున్నాము. ఇంతశాంత స్వాంతల నెందునుఁ గనియెరుంగ. తమ కన్న నాకికముఖ్యులెవ్వరు? వినుఁడు. నాది యేపట్టణమో? జననీ జనకులెవ్వరో? నేనింతవరకెరుంగ. రెండువత్సరముల బాలుండనై యొకకందకమున నా క్రందించుచుండ నయ్యిందీవరాక్షసుకుఁగానుపించితి నట అట్లుననుగాంచి విషవలేకఁ దనయింటికిఁ గొని పోయి యింతవరకునుఁ జెనుచుకొనుచున్నాడట. ఇది యేనావినికి.

౨౨ - అయ్యా! తప్పకనీవు సుక్షత్రియ వంశ్యుడవని నీశుఁ చిహ్నములే చెప్పకఁ జెప్పుచున్నవి. కావున స్వధర్మ మును బాలింపుచు రాజ్యా పేక్షనుండుము.

అర్జున్! నమస్కారములు నాకునొక రాజ్యమా!
ఇంతటి యంశగల నాకు నేనయు. విపులజయించు
టయు రాజ్యప్రాప్తియునా? అదికలలోని వార్త.

12 - రాజకుమారా! మాతృభూమి సుద్ధరెంపా మీబోటిరాజ
శ్రేష్ఠులకు: దక్క మరెవ్వరికిఁ దరమకు? పూర్వము.

13 - చిన్నతనముననే శ్రీరామచంద్రుండు

దితిజులఁజంపి వర్ధిల్లలేదె?

నశరధుండనున సీతాలక్ష్మణులతోడ

నడవికేగడె గురు నా జ్ఞఁగాంచి

సలుమారు భరతుండు ప్రార్థించిననుదల్లి

సలుకువినడె మాతృభక్తి నేంచి

యశవాదయుఁ మ్రోయు టర్హంబుగా

దని రమణి నంపడె మహాకన్యాములకు

జనుల వర్ణాశ్రమంబులఁ గరుచుమనడె

తొర్రధర్మములను విడఁజనదటంచు

చెప్పుచుందురుగాడె! మీచిన్నతనము

సుంకికాపుర మనమున నుంచికొనుము.

14 - దేవా! చిత్తము, మీయాశీర్వాద మహిమచే ఘృష్ణుండ
నయ్యెడఁగాక. తామీనిమీఁద నీకాఁనంబున కరు
దెంచి యుంటి?

15 - ఏమనిచెప్పుదు? నాయనా! ఆర్యావర్త దేశమందలి
యరుశాస్త్రదరులు సట్టణము నానివాసము. నేనుమా

త్రాపరుడగు సిద్ధునిచే నాకాశ గమనమలవడు చాడ
లేపముగొని యీహిమవన్నగ సౌందర్యము జూచు
టకై వచ్చియుంటి. తిరిగి యింటికి జనుటకెన్ని
యత్నములజేసినను నిరర్థకములై దారిన్ గావక
నీమహారణ్యమున గ్రుమ్మరు చున్నవాడ. ఇంతలో
దమయాక్రందనధ్వని వివరాలు గుటచే దావక సంద
ర్శన భాగ్యము లభించినయది. ఇదియే మనీయ
దుఃఖచరిత్ర.

స - అయ్యా! ఈమార్గమున మనముకొంతదూర మడగ
వచ్చును. కాని తమరనిపిల్లెన్నటికిని నియ్యది దుఃఖ
చరిత్ర కానేకదు. పరమేశ్వరా నుగ్రహంబై చక్కగ,
నుండినచో.....

గీ॥ తల్లి విసమిడినన్, దండ్రి యిల్లువెడలఁ
జేసినన్ రాజుకోపించి శిక్షవైచి
నన్ బరాత్పరుఁ గృపచేక్షణంబులోన
నన్నియు సుఖాపహమ్ములై యలరుచుండు.

ప్ర - నిజము. రాకుమారా! సరదేహమేమి?

— కీర్తన - ఖరహరప్రియ - ఏకతాళము —

ధరను సృజించినది మొదలు శ్రీ | ధరుడేగడ నిరతము
రక్షించుట || ధర ||

వరిమీసకమతవరాహారకే! సరివామన రామత్రయము!
 సరిగబుద్ధకల్యణవతారములను ధరియించి బాధకడదేమ
 నకై || ధరను||

స - అయ్యా! పులి, పులి.

ప్ర - ఏది. ఏది. (అని ఇద్దరుజేరి యొక్కవైపునకు బరు
 పడుదురు)

(తెరపడును)

వ రూ ధి ని

తృ తీ యాం క ము

ప్రదేశము (వరూధిని ప్రదేశము)

ప్రవేశము - యుగంధరుడు

(చేరకొక్క పటముగొని వీక్షింపుడు)

అహ! ఏమి యీకొండవ్యము? నేనీముల్లొకముఠా
 దిరిగితిగాని యీకొండవరసెందు నీచగానగా? ఈపట
 మునందలి కలయే యీకొక్కకుల కవ్యభావము
 గల్గించి నిష్క్రమణముచేయుచుండునా యథార్థబింబము
 సతీవిగపగుండునో నెట్టియిదిముద్రలేని చిత్రచా
 చల్యమునఁ దిరుగులాడ మొనరించునో? సృష్టిలోనిట్టి
 సుందరవదన మిదియొకతె యుండి యుండునా?
 ఉండదు. ఇంద్రయందముగల పూజోడి నేమహానీ
 యుండు చేపట్టుకోగనా! ఎన్నిమాటలు పలుకరించు

కొననుత్సహించి వర్తిమానించినను సాయగు సమస్తా
మేరాదయ్యేనే! అయినను సీసాయంతవము వసమహ్న
మునఁ గనుపింపుమని వచించియుండెనట గదా!
కానిమ్ము. ఇవనోహరిణి కై యిటవేచి యుండెదనుగాఁ
(అనియొకచోదాగి యుండును) వహాధిని (ప్రవేశించి
శృంగారి క్షిప్తిపైఁగూర్చుండి) (రాసుతులనెన్నడైనఁ గోరని
మనంబు అనుపద్యముఁజదువును)

యు - (వినిపల్లనువయించి) హాయ్. కలకంఠీ! (స్వ) అత
నిపై కురుకసాగెనన నతండెవ్వండు? నేనేయైయుం
డునా? నాయందుఁ బ్రసన్న హృదయయియుంటుల
నటుకు చుండెనేమో? సరిసరి రాసుతులనెనఁగోని
మనంబుని పొరపడుచున్నది. నేను రాసుతుడనేగదా!
సుందరులఁ గాంచియొప్పుని డెందమనుచున్నది. నేనా
సుందరుండనే యగుదు. అయినను నెవనినో యంత
రంగమునఁ జేరిమించి చనిచితనమనంబునకీక నేమిఁతో
చవలయు? తోచదేమి సీతుననుచున్నదే! ఈయవతి
భావమతి గంభీరము. (అనుకొనిమిన్నకుండును)

వహా. ఏమి. యీప్రమాదము. శరీరము కంపమొదవుచున్న
యది. ఇటనెవ్వరులేరే! హృదయమా! ఏలనీకీతొందర
(అనియాలోచించి) తొందరేమియున్నది? చూచివరిం
చితిని. అదితప్పా? కాదుకాదు. ఎవ్వరెని వరించక
నెంతకాలమిట్లుండు?

ము - (విని) ఆహా నాకోర్కెలీడేనట్లే. ఏమాటమీ సన్ని
ము లించము తలమెత్తి చూతునా? కాని మంతవా
కోరిక పట్టితి. ఇంకనొక్క గడియతాగును.

వహ. ఆశుభగాత్రుండేల నిటుగాకుండును? అబ్బా! శరణ
మున్నగుచున్నయది. చిరుచెమ్మబలు గ్రమ్ముచున్నది
ఇక నిలువజాల హాస్రియా! నత్వరముగాగమింపవా?
ఇకనెట్లుతాగును? (కన్నులు మూసినాచుచు ఓరగిల
బడుచు)

ము - (తలమెత్తి చూచుచు)

ఓహో ప్రమాదము సంభవించినదే? సమీపింతుగాః
(సమీపించి వహానివైపుఁజూచుచు) ఏమిది? ఎంతలో.
బ్రాహ్మణులు బాసినది. ఓ. ఎంత కష్టపరిందితిని? నాతెలిస
కక్కువ నన్నే యామస్థితికిఁ దెచ్చినాడు. ఇకనొక గడియ
వరకైన నీమునివహింపము. జూచుచుండ కుంటిని? ఎం
పొరపాటు' పొరపాటుకేల? నామనోవాంఛితమును నీలా
నన్యవతి నెంతలో పరితరింపజేసితి. అయినను మౌనలించి
చూతుఁగాక (కూర్చుండుచు) వహాధీ! నునోహానిశీ!కోమతీ!
పలుకవేమి? (చేయిబట్టుకొనుచు)

చా. నిగనిగలాడు నీమొగము నీరజము? నిరపించు గోమతీ!
తగులనిన్ను మెచ్చి నిరతంబు సుమాప్తునికే? దేలగా
దగలెననామకంబు ప్రసవా! తెరవెయ్యదనాకు నీకునే
బగతుడనైతి యానిధి! బాల్పడజేసి నిరందిత్రాయుడై.

ఓవిధాతా! నీవెంత హావివి. జీవుల దృటికాలములో
 స్పృహించియెంత మహాన్నతస్థితులనో గూర్చి యెంతలో
 తిరిగి యగాధమందు వేయుచున్నావు? ఒక్కప్రాణినొక్కసారి
 సకలక్షేత్రభరితముగను జేయుచుందువు. నీవు మహాకూరు
 డవు, లోకకంటకుడవు. కాకున్న మమ్మెంతలో భింతామగ్నుల
 జేసితివి? మాదూఃఖముల్ను నీకు సంతోషకరములా? మాచిం
 తలునీకు విన్నోద ప్రాయంబులా? బుద్ధిహీనుడా! నిన్ననిన్ననేమి
 యలము. నీకీకుతంత్రములు, నీకుచ్చితబుద్ధులు, నీకుచేష్టలు,
 గలుగజేసి నిరంకుశ ప్రభుత్వమిచ్చి వివేకకూన్య నిందింప
 వలయు (తలవంచి) హా! నాకుదిక్కవ్వరు? నామనోహరిణి
 బ్రతికించు మహాచుభాప్రంజివ్వమ? ఎదులకులే? నేజాలనా?
 హృదయ వర్తినియగు నీలేమ? బ్రతికింపనొరులు కావల
 యునా? నాయచుప్రబంధునకు నేనే ప్రయత్నించి చూతు
 గాక.

(లేచి వరూధినిని కూర్చుండ బెట్టుచు)

(ముందునకు నడచి)

ఓహో! సుందరీ! నీయంద మేమందయాకు గలుగు?

ఉ॥ కాంతలులేరు నీవదనకాంతికిమించినవారు తన్ని ని
 న్నింతగిగోరువాడ నిక నేబ్రతుకంగ నిర్ధకంబు ని
 చెంతనె ప్రాణముల్ విడచి చేరెద నీగమనస్థలం బహా
 కాంత యొకింతతాను మిడెఖడ్గము నీసితి బౌసెదధర్మ

(కత్తికూసి మెడపై వేసికొనబోవును)

మాళ. (వెనుకనుండి ఆగుమాగుమని కరింబుగదలనీకఁ
బట్టుకొనుచు.)

యు. (తిరిగిచూచి)

మాళవీ! విశువుము విశువుము ఇంక నేజీవించియు నిర
ర్థకము. చేతులార నానహచారిణి, నాముద్దులేమచు, నామ
నోహరిణి, నావరూఢిని, ముగములోఁ జంపుకుంటిని దయ
చేసినాకు సెలవిమ్ము నాప్రియను దక్షిణము కలసికొనవలయు
నేనీయవన్ని భరింపఁజాల.

(ఖడ్గము లేవనెత్తును)

మాళ. గంధర్వరాజశేష్టా! చాలుచాలు నీవీరములు నీప్రతి
జ్ఞులు నీయాడంబరంబులుఁ జవర కీక్రియఁ బరిణామిం
చెనా? సరిసరి ఇచ్చోట నీయీచేష్టలు పనికిరావు తర
లుము ఈమావరూఢికి నీచరిత్ర మొదటినుండియు నన
వ్యాకరమే; ఇకనీదారి నీవుచూచుకొనుము.

యు. మాళవీ! నీవెంతటిదాన వైతివే? కామాతురుడ నగు
నన్నుఁ గీగింటిచూపుఁ జూచిన నేమిలాభము సర్వ
విధములనన్న నీయజమానురాలు ప్రేమించియుండ
నీవు నిరసించిననేమి ప్రయోజనము?

మాళ. మీమాటలకేమిగాని రద్దినీయకుఁడు మాయమ్మగారి

గాఢనిద్రోకు భంగముఁ గల్గును ఈవలకేచాలఁ దడవై
నది దయచేసి, యింతటనై నఁ దరలుఁడు,
యు. శుభగాత్రీ! మీ యజమానురాలు పెద్ద నిదురఁగనివది
ఇక నెక్కడినిద్ర! హా! ప్రాణపీయో!
(అనికూలఁబడుచు)

మా. అయ్యో! అయ్యో! మా యమ్మ మరణించినదా!
అమ్మయ్యా! ఎంత ప్రమాదము! పరిసరిలెమ్మలెమ్ము
గల్లంతుఁ జేయుకఁబొమ్ము నీచితుమండఁగూడద. నీగతి
నీది, మాగతిమాది.

యు. (దుఃఖముతోఁ బై వస్తుమునుఁ బటమునుఁ బారవైచు
కొని చనును) (తెరవడుచు)

ప్రదేశము - వరూధిన్యంతఃపురము

ప్రవేశము వరూధిని, మాళవి

మా. అమ్మా వరూధినీ! నీవనునదిసయ్యెగాని జవ్వనివై నను
విషయామధవము రుచించువలయును, నీవటులనే పలు
కుచుండువు.

నమా. సఖీ! క్షాదు, క్షాదు, నీయవస్థయైవను నెటుల నుండినను
స్త్రీకనమునకన్నఁ బురుషులు చక్కనివారుండిన నుం
డవచ్చు అదిగాదు లోకమం దేనుందరి సర్వాంగ సౌం
దర్యముఁ గలిగి నెలుఁగు చుండునో యాలోకము

నందే యంతకుమింఘు సుందర పురుషుఁడు మండడని
నాయూహ! ఇదియోనావాదన, తెలసెనా!

మూర్ఖ. తెలియుటకేమియున్నది, నీవు పురుషవశ్యవగువంఱ
వరకును నీవాదనను ఖండింప నాతరముగాదు. ఆవల
నామాట (చిటికవేచి) అంతలోగెలుచును.

వరూ. వయస్వా! ఎట్లుట?

గీ॥ పురుషుఁడనఁగరాతి పూర్ణితో సమంబిడి
సత్యలక్షణో గునుమ సమితిబోలు
మనుజువరుల కోదమనుమాట శూన్యంబు
మగువలకును సహజమగును సోగెను.

మూర్ఖ. అగుఁగాక! ఎట్లులై ననుఁ బురుషసంస్కరములేని స్త్రీ
సౌందర్యమెక్కడిది! వరుఁడు లేనివినితఁగనుఁ జంద్రీక
లేని రాత్రిగను, నాసికలేని ముఖముగను, నీరులేని కొల
నుఁగను, నుండును, అంతయుగాకఁ దగిన సామ్య
మునుఁ దోచినయది.

వరూ. ఏమిసామ్యము!

మూర్ఖ. ఏమనియూ!

గీ॥ తగిన మగవాని కొగిట దనరెనేని
యభిచికురయవ్వనంబది యవ్వనంబు
తగిన మగవాని కొగిటఁ దనరెదేని
యభిచికురయవ్వనంబదియౌ వనంబు.

(చాటుపు)

నరూ. అటులనేయ్యెను సహజముగా ప్రీతిలకు సౌందర్యముం
మటఁ బట్టియే ప్రీతిమానవుని యానుస్వరూపమే పర
వశుఁగాఁ జేయుచున్నయది, ఆకారణంబుననే బద్ధు
లగుచుఁ బాదనేవకులుఁగాఁ బరిగణింపఁబడుచున్నారు.

మూ. అదియెట్లు! పురుషపుంగవులసౌబగూ గాంచి, విరహి
ణులువారినిఁ గోరి బ్రోకొగిలుఁ జేర్చుటలేదా! సామా
న్యముగాఁ బ్రతిప్రణయిండుచు, కియాచారముండియే
యున్నయది. సఖ్యము గొడవ యంతయు నెందులకు
గాని! ఒక్కపరిగిల్చి

నరూ. ఏమిసంగతి?

మూ. కోపగింపనిచోఁ జెప్పెద?

నరూ. ఏది చెప్పము.

మూ. సౌందర్యరాశియగు నొక్కపురుష పుంగవుండు నేను
నాకుఁ గానుపించినాఁడు, నేవాని స్వరూపము నిందుఁ
జిత్రించితి, విసుఁగుఁ జెందక నొకసారి కనుఁగొనుము.

(అని పటముఁ జేరికిచ్చును)

నరూ. (పటము గ్రహించి) ఎవరీమహాసౌందర్యరాశి; ఈవ్యక్తి
నీ కెచట గానుపించె; మూలవీ! ఈ సుందరాకారు
దర్శనము నాకు లభించునా?

మూ. ఇండ్రిండ్రిగనే నేను చూచినదానను ఇంకను నీసాగ్రత
ములనే యుండియుండు.

నయా- గీ! నృప్తి నత్యంతహావరితేయబోయి
దానియందంబుఁ గని సిగ్గుదాల్చి బమ్మ
చపలుఁడై పురుషపుంగవు సరగఁజేసి
యుండు నీవును శేకనిట్లుండునొక్కో!

మా- చెలీ! ఇంతలోనే యీ తొందరయేల! చల్లకువచ్చి
ముంతదాచుట లెందులకు! ఈవటము నొక రాకుమా
రుని యొద్దనుండగాఁ జూచి తిట్టినాఁడని వచ్చితి.

నయా- ఎట్లు ఎవరివద్దనుండగాఁ బెచ్చితివి!

మా- ఇదిగోతల్లీ! అమహానుభావుఁడవునో యుండును. పిలచి
వచ్చెద. కొంచమాగుము.

(అని బయలుదేరి నడచుచుఁ దనలో)

మంచి సమయము దొరకినది. యుగంధరున కీగుట్టు
నెరుకపరచి యారని నవ్యపూర్ణి కడకుంజేర్చి యుతిఃపూర్వము
రాకొసంగెదనని పాఠితోషికమును గ్రహించి తీరెదనుగాక.

(అని యుగంధరుని కడకరిగి చేసన్నచేఁ బిలుచును)

యు- మా-గవీ! ఏమి విశేషములు.

మా- గంధర్వమహారాజా! వహుధీని తనోయుద్యోగవనమునకు
నొంటిగఁ జనుదెంచి తమకొక కై పరితపించుచుండె
అవస్థయు తామచటికరిగి యవీష్టము సరవేర్చికొనుచు.

(అని నిష్క్రమించుచు)

యుగ. (ఉద్వాసవశమగా బ్ర) వేసిందును)

(వరూధిని నుద్దేశించి)

యువతీ శిరోరత్నమా! నేనుమా? సంఖ్యోపము (స్వ)

గీ॥ వేయిమొదలు నొక్కట. వెలుగజూచె

కాంతిగల వెలులో దివ్యకాంతియలరె

భువనమోహినియనిపోల్చుబోలుచీని

యందమేమందు! నాటిలేందునెందు.

(ప్ర)కా) నుండరాంగీ! ఇకనైనా దలనెత్తి చూతువా?

ననూ. ఓహా! గంధర్వులై యుండియు వెనుక ముందాలోచనలు లేకుండుట గొప్ప పొరపాటు.

యుగ. మనోహరీ! నేపొరపడితినా? నాకన్న ముందు నీవే పొరపడితివి.

న . ఆర్యా! కాదు కాదు ఓంటరిగనున్న జవకాండ్ర యెదుట కనవసరముగఁ దమవంటి రాకుమారులరుజేర నగునా? దయచేసి యీభద్ర వీరము నలంకరింపు.మ.

యుగ. ముద్దుగుమ్మా! పొరపాటును దిద్దికొంటివి. కాని నేననవసరముగ రాలేజే? కావలసిన గ్రంథము ముందుండి యున్నది.

గీ॥ సుదంతి నీవాలుచూపు నీపాగసుమోము

నాదెసఁబరసి నన్ను మన్ననమునేయ

రమ్మువ్రాచేరువకు నేలుకాళ్ళొస్తేలి
గంజనేటి! త్వరగా బిగికొలిమ్ము.

నీతో నెన్నియో సారులు ప్రసంగము సలుపవలెనని
యువ్విహారుచున్న ఈకు భాగ్యవశమున నేటికలవడ నాని
నిసందేశమున నేటికినీ తప్పమున్నీంతువుగోక.

నరూ. దేవా! మీ యమ్మ ప్రసంగములో కడ్డు లేదా? నీ
ధర్మముగ మాట్లాడు తమ పలుకులు నాకరుచ్యములు
అట్లు పలుకుట లోపముని యెరింగియు నటుల జేయ
సగువా?

ఉ. ఎవ్వతెకో పరాంగనను నేవున నీవిటులఁడఁజూచెదో
దపుననూనుముంక వలదా భిషియం బొకయింతనీకు నో
కెవ్విధవచ్చె గాంతను నిజేతుఁడు రమ్మను రీతిఁబల్కఁగా
వవ్వరె సాటివారు వినన్ జనుమీ ననుబాసి నీచనిన్.

యుగ. కాంతా! నేనిట నుండఁగూడదా? నివు మరెచ్చరికే
నను నీవెరువెంట నుండువాఁడనే నుమీ. ఇకనియధీ
నుండఁగు నాకు వేరొక పనియేమియున్నది?

గీ॥ శశిచకోరంబులట్టు లాశచుసతంబు
నీయరుగ్రహమే నాకమేయ భాగ్య
మంచుండుమృకనున్నన్ జంచలాక్షి
మందికగుణు వీక్షించి మరుపవేమి.

నరూ. (నవ్వి) ఓహో! ఈతఁడు కామాంధు పఁగా రున్నాఁడే!

నేనడుగుదానికిఁ దగుసమాధానమునొసంగుటలులేదు
కావున నీఁ డ్వరగా సాగనంపుటే కర్తవ్యంశము.
(ప్ర) మహాశయా! తామనుఁది నాకర్థమగుటయేలేదు
దయచేసి తమరిచటకరుదేరిన కార్యమేదియోచెప్పుదు?
నాకత్యవసరమగు పనియైనది. నేనీరుగవలయు.

యు. నాచేతనన్ని సాగులనిపించెదవు; నిన్నుఁదలంచి నీసాంగత్య
మభిలషించి నినువఁదించి నీతో నుండవెంచి నీదయను
సంపాదింప నిశ్చయించి యరుదెంచితి, తెలసెనా?

(అని నవ్వును)

చూ. పురుషపుంగవా! నేను వఁదెంచినదే మిముఁ దలంచినదే
నన్నుఁ గోరట లేటును? అది సమంజసమా! ఇంత
నరకునుఁ దమరెన్నఁడేని నన్నుఁ జూచిగాని పలుక
ఁదించిగాని యెరుంగుదురా! అంతఃపురవాసిఁగు నన్న
నిర్భయముగా మీ యిచ్చవచ్చిఁటలు మాడలాడుచు
సమీపింపఁదగునా! అది రాజధర్మమా! కాదు నన్నుఁ
గాంచి వఁదెంచిన వఁదెంచియుండువుగాక నేనునిన్న వఁ
చియుండనుగదా! పురుషుఁడవై న నీవే యిట్టి యమిత
ప్రసంగములకు సాగిన సమాధానము నొసగ నస్మాద్య
శల కలవియా? చాలు చాలు సంతోషించితి ఇకఁ
దెన్నఁగ బయలుదేరి చనుట యుత్తమము. తెలసెనా!
జాగ్రత్తి.

— కీ ర్త వ - డై లా గ్ —

యు. నిన్నగోరుట నాకన్నిట శుభమనియో వన్నెలాడి తల!
చితి నికరమ్మా రమ్మా వేగిరమ్మా ముద్దిమ్మా కొగ
లిమ్మా నిన్ను || కరుణఁజూపింపుమా నీకరమిటులం
దింపుమా పరమ దయాదృష్టినిఁ జంబనమిడి రక్షిం
పుమా నిన్ను ||

ననూ. తగునా యొంటరి నరులుల జేహట మగవారలకిది మో
యాదా ఛీ || తగునా || సరిసరి నాసోదరులకు విన్నవించి
రమరలేక వధించితిరు యిత్తడి నీయాటలు సాగిరాపు
సుందరులుండెను మందరిమిది ఖలుదా || తగునా

యు. ప్రేయసీ! ఇందీవరాక్షసులకు నీసోదరుండైన తెరంగును
నీవిచట నొంటిగనుఁచుంగతియు నెరిగియేగదా! నేను
నీకడకువచ్చినయది. ఇదియంగియు నెందలకు నీనునై
హాపమునకును నీ యెయారము, కును బ్రమసి నేనిట్లు
నెరితపింపుచుంటి ఇంతటనైన నీ యభిమతము వెలి
బుచ్చి నన్ను గణాక్షింపుము.

చ. పునమగురాజ్యకాంక్షయునుగన్న పితృజననికొనభావనికొ
బునిగొని వీడి నీకయి దవంబిడిచేయిదెయంచు నెంచకే
ననయమునీపయిన్ గలఘనమ్మగుమోహముచేగృతించి తీ
రని దిగులొంది యుంటి ననురాగముజూచగ జే మరొహాని!

ప॥ దయగల బంధువర్గముల దాసుల నమ్మిం బటులక నెల
ద్ధయముల కానువక ద్వీరవయావనో సర్వమువీక్షింకొని
పయిగల కారణంబున నవస్థల నిన్నిదనంబు లిట్లు ని
కయి పశుచుంటిగాన నికనై నననుక గరుణించి పంపవే!

నరూ- విలాసవంతా! నేను కన్యకను నీవు యేన్వయించుచు నీకును
నాకును నెయ్యమసంభవము. నాకింకను గొంత యచ
కాశముండియున్నది. మాకులవిద్యలు కొన్ని నేర్చి
వలసికొరింత దీరలేదు. కావున నానయి వివిగ్గకొనక
నిదాని జనుము నృథావచనంబులాడి నామనము
ను గట్ట పెట్టకుము, నీకు వసినయువతిఁ బరిగ్రహిం
పుము, చక్కవర్తి పుత్రుండవగుటచే నింతగా బ్రతి
మాలుచుంటి, ఇకనాకు సెలవు. (అనిపో. బోవును.)

యు- విలాసిని! అగుమాగుము (అనిచేయిపట్టుకొని)

చ॥ విడచితి బంధుజాలముల వీక్షితి రాజ్యముఁ దల్లిద స్రులక
విడచితి మిత్రబృంకముల వీక్షితి స్వయము నేటికింక నే
విశువనిదెద్దియొక నరవింద వశేక్షణ శాసనమేనియుక
విశువు మటన్న వీడెదను వీడను నీకర్మలనంబుచేక.

నరూ- ఛీ! ఛీ! అటులనుండుము నవ్వలాటలు నిజమచేయు
చుంటినా!

మ॥ అరే యెంతటి దుష్టభావుడవు నన్నా నీవు నాధుచి లో
పరువంగా సమకట్టుచుంటివి శనా నాచి కామునా' యట

చెరుగ్గో గల్గితి నీకుత, శ్రములచే భీషామ్ము నీదాఁ ధి
కర మచ్చాపదవాసలమ్మునను కగ్ధంబాదు నీవిత్తిరిగ్.
యు. వరుసా! నీచరుష వచనంబులచే నామనంబు కటకటం
బకుదున్నయది, చిగురుబోడినగు నీకీకటప హృదయ
మెట్లు శటస్థించె?

గీ: పల్లవంబులఁగూర్చి మేనెల్లఁజేసి
కసులములఁడెచ్చి రెండుచేత్రములవిల్చి
కాక నాశికలనుమోవిగా నొనర్చి
ధాతనిన్నిట్లు కఠిన హృదయఁజేసె.

ను॥ పరితా రాజులకేసు రాజగును శుంభశ్రుజ్ఞమైగల్గు నే
జననా ధాగ్రణినే మనీయబలవిస్తానంబుచే భూరిపా
వన గంధర్వుఁడనుండురుండునయఁగావఁజూచునీవాఁడఁబా
వని నీజాప్త్యము నింక వీడరది నాప్రాణంబిల్ల వీడెదఁగ.
(అని వకూథినిచేయు వదలి ఖడ్గముఁ చేబూచును)

వకూ. ఆగు మాగుము, అత్తిహత్య కూడదు నీవిట్లే దుష్ట
చేష్టంబు చేయుచుంటివా నిర్భంధింపఁజేతును.

యు. మారివీ! నేనుకాదు నినుఁగాంచినప్పటినుంకియు నీకై
నామనము నిర్భంధింపఁబడియే యున్నయది, ఇది
కొత్తగాదు, ఎటులనయింపను సంతోషమే! చావడల
చినవానికి సముద్రము మోకాటిలో తనినట్లు నాశిక
నిగులెందుకు?

నరూ. నిన్ను నీవ హత్య జేసికొనిన లాభము ~~నీవెంత~~
జూచిన కొలది జాలియగుచున్నయది. గంభీర రాకు
మారా! నీవిట్లు ముగ్ధుండవై యుంటివే నీకై యెందరు
లేమలెయ్యె భావములతో నుండిరో! వారిగతి నేమి
యాలోచించితివి?

యు. చకిరనేత్రీ! మోహించిన వారి సన్మానించియే యుందుఁ
గాని నాకా యవకాశము కలుగలేదు. చిన్నతనము
నుండియు విద్యావ్యాస క్తితోడను రాజ్యసంపాదనోద్దే
శ్యముతోడను, గాలము, గడపినాడ తరువాత వరూ
ధిని యింటిసంచ కాపై యుంటి చివర కావరూధిని
యరుగ్రహమునే యభిలషించుచున్నాడ.

నరూ. చతురా! నివచనంబులకేమిగాని నేను నీవలె నింకొకరి
నిట్లే ప్రేమించియున్నవో నీనేమగుచువు? వెరుకముం
దాలోచనలుండ నవసరములేదా!

యు. ప్రేమించియున్నవో నాగతి నిర్గతియేగాని యాచిక్కు
కలుగనందులకై నిన్నిటుల బ్రతిమాలుకొనుచున్నాను.

నరూ. ఇదో! నాయభిమతము జెప్పమందువా! నీవునుసర్వాం
గసుందరుండవే! నీయందుగూడ నేలోపము నున్నట్లు
తోచదు కావున నేనొక మహాశయు నిదివరకే వహించి
యున్నాను. ఆతడు లభించెనా! నీతో నాకు సంబంధ

ముండను తేనివో నిన్నే పరిగ్రహింతు షోసా!
 ఇక నీపురికినివు చనవచ్చు నేనును నెడలుచున్నదా,
 సెలవు.

యు. సుందరీ! ఇంకనొక గండముఁ దెచ్చి పట్టితివా! నీసేన,
 నీచిత్తము విట్లయివను నన్నుఁ గడతేచ్చెది పోరా
 నము దయ యుంచుము నన్ను మరునకుము సుచూ!
 నరూ. ఆ! అట్లే సోయవచ్చెదఁ గృపయుంచుము.

(అని ముద్దలు నిష్క్రమింతురు)

(తెరపడుచు)

వ రూ ధి ని

చ తు ర్థాం క ము

(ప్రవేశము)

(ప్రవేశము)

చ. చదివితి నాల్గువేదములనాశ్రమములారుబరించితికముదం
 బాదవెడిభాష్యచేసుకె మహాన్నల సంతతియుకలభించెసం
 ప్తదలఁ గొఱంతిలేదు చెమపాడిరసంబున సత్కు మారసం
 పదపతిశాశ్రువేదముల స్వర్షదీలో బడద్రోయవచ్చితిక
 లేకుండిన నెక్కడి యరునాస్పదము? ఎక్కడి యీ
 గుంచుకొండ! ఇంత యవివేకి మరియొక్కఁడుండునా! దూ
 గునియుఁ గరిహరివ్యాఘ్రభల్లూక సూకరఁచారసంయుక్తి
 ప్రాతేయాచలమగుట నెరింగియే బుద్ధిహీనుడైన రాసాహసిం
 చునా! ప్రారబ్ధకర్మమేకఁ దప్పకొనఁదరమగుచు. కానిమ్ము
 కావలసినయది యెట్లయిన నగుచు ఆచూపుమేఁగి మెత్తిగు
 భావనమెవ్వఁడై యుండును. (అని చకచకనడచి సమీపించి)

ఆహా! ఇక బ్రతికినయిట్లే! మానవ నివాస గృహమే! అనా
మానముగ నేనుదారినిఁగనుగొనుట కవకాశము లభించినయది.
నిత్యకర్మలఁ దీర్చికొని కృతకృత్యుండనయ్యెద. ఓహో! ఏమి
యీమందిర వైభవము.

(అని ముందునకువదలిఁజల్లభింపయింది)

ఆహా! యీ లతాపుంజ పుష్పగుచ్ఛంబు లెంతమనో
హరముగా నుండినయవి?

గీ॥ పలువిచిత్రంపురంగుల దళములొక్క

పుష్పగుచ్ఛంబునందసంపూర్ణముగను

నొక్కచోఁ బూర్ణముగఁ గల్గి యొప్పుచున్న

యీ ప్రసూనసువాసన లెందుఁగనము.

ద్వారమున కవరోధముగనున్న నీప్రసూనవల్లీ పల్లవ
సర్వభూజంబులఁ దిరిగి ముందునకు వత్తునుఁగాక.

(అని పరిక్రమించి తిరిగివచ్చును)

(తెరలేచును)

(వరూధనీ ప్రవేశము)

[రచ. (ప్రవేశించి) ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! (అనికన్నలుమూసికొని)

గీ॥ సరసిజానన పున్తాక్షత శుకకరి

అబ్జభప్తసాధ్వీ మధుకై టభారికోడ

లగణిత దయాకలిత హృదయాంబుజాత

మాతభారతి రక్షించుఁగాతనన్న. (అనికన్నలఁదెరిచి)

అహ! లావణ్యవతియగువాణి శ్వేతవల్లగదా! మహమా!
భ్రాంతి నొందకుము కాదు, కాదు. ఈసుందరి మరెవ్వరెయో
యైయుండు; ఎవ్వరి యైననేమి? దారిఁగానకఁ దహతహపహ
చుండు నాగతి విచారింపకుండునా! ఒక్కసారి నావిషయంబుఁ
జెల్పి ప్రసన్నురాలిఁజేసికొని తెలిసికొందుగాక.

(అని సమీపించి)

క॥ తరుణీ! యరుణాస్పదమను

పురినిలయుండఁ బ్రవరనామ భూసురుఁడను యీ

గిరిదరిఁ దార్క దప్పితి

నరుగవలయుఁ బ్రాహ్మమునకు వస్త్రత్పరికే.

సమా. (తనలో) హా! హృదయమా! వేగిరింపకుము నేడల
చివయల్లే పరిణమించినయది. అయ్యారే? ఏమి వీని
చక్కదనము? తన సోదిఁ జెప్పికొనుచు బ్రవేశింపు
చున్నాఁడు. నేనుఁ ద్వరపడరాదు. జరుగవలసిన గ్రీ
ధము జరుగవలసినయదియే గాని వీనినింక వదలఁ
డగదు.

గీ॥ కాంత యేకాంతమున వీనిఁగనిన యెడల
నరనిముసమునఁ గొగలిమ్మనదె; యహహ
వీనిఁగూడని నాదు పావీర్యమేల
భూతిలోఁ బోయు పన్నీరుభాతిఁగాదె.

(ప్రకాశముగా)

అయ్యా! క్రిందుమీదెరుగక విశ్రాంతితో నొంటిగ
నున్న విలాసినులచేతకు నిరాటంకముగ సుందర యవ్వను
లైన మీబోటివారు రాదగునా! సాహసంబున సామాన్య
వనితల రీతి మమ్ముఁ బలుకరింప నీకెట్లు నోరువచ్చె? సరిసరి
సౌందర్యవతులను జూచిన మీకు చిత్తవిభ్రమము మెండు.
కావున మీదారిని మీ రరుగుట సర్వోత్తమము మీఁటకుండు
రాదు పొండు.

ప్ర. చెలీ! మన్నింపుము; నేను తెలియకవచ్చితిని హిమవన్న
గావలోకవమునకై వచ్చి చారిగానకఁ దిరిగి తిరిగి
యీదెసఁ బ్రవేశించితిఁ గావున ననుగ్రహ చిత్తవై
చారిఁ జూపి వూనువుము. కాల మతిక్రమింపు
చున్నయది.

వరూ. భూసురా! బ్రహ్మతేజస్సుగలిగి మన్మథసమానుండవై
వెలుగు నీవెంత సాహసమున కొడిగట్టు చున్నావు.
ఒక్క లావణ్యవతి యెదుట నిర్భయముగ నిలచిమాట
లాడు నీ ధైర్యంబగణ్యంబు రానురాను సమీపించి
హస్తస్పర్శచే హృదయవాంఛ నీడేర్చుకుందువాయేమి?
కానిమ్ము అదియుఁ గనుగొందుఁగాక.

ప్రవ. శివశివా! అల్లెన్నటికిఁగాదు.

ఉ॥ చేసితి వైశ్యదేవమునుఁ జేసితి యజ్ఞము నిత్యసద్విధిఁ
జేసెద దేవతార్చనముఁ జిన్నతనంబున నాహితాగ్నినైఁ
జేసితి స్నానమేమరకఁజేతుఁ ద్రికాలములందు నేనెట
రాసమునెన్నఁడేనిఁ బరరాజముఖఁ గనిచేయనోచుదుఁ.

ఎన్నఁడు నట్టి యకృత్యంబుచకుఁ బాల్పకు వాఁడనుఁ
కానునుమా! పరస్త్రిలతోఁ బరిహాసములాఁచుబుద్ధి నాజన్మకే
లేదు. నేత్రోత్సవంబుగ నీపర్యవనిరీక్షాపేక్ష నిచటి కరుదెంచి
విశేషంబులరసి వెడలువాఁ ఁ గానక నీచెంత కరుగుఁడెంచితి
దయచేసి నాకు సెలవొసంగుము.

వనమా. విప్రతనయా! అంత త్వరయేల? వచ్చివవాడవేమో
రానే వచ్చితివి; మాచరిత్రఁబుఁగూడ వినఁదగదా?

ప్రవ. అంతటి విరామములేదు. కాన నవకాశము చిక్కదు
వనమా. అలాగా చిక్కనిదాఁ ఁ గోరునట్లే అవకాశము చిక్క
నిది చిక్కించుకొనవలెను. తెలసెరా! నీపేరేమి?

ప్రవ. సాధ్వీ! నాపేరు బ్రవరుఁడందురు

వనమా. వివాహితుండవేనా! ఐనచో నక్కోమలియే భాగ్య
శాలి.

ప్రవ. అగుగాక నాగతియేమి?

వనమా. నాయుదంతంబు వినుము తరువాత నీగతి విచారింతుము

గీ॥ ఏమగంధర్వకామిని నీనగంబు
 నందుఁ గాపురముందు నాయన్నతోడ
 భర్తృదాతక నెవనిఁ జేపట్టలేదు
 మదియరాజ్యాధికారమస్మద్యశంబు.

ఎట్టివానిఁ జేపట్టుమనో విచారించి శాస్త్రసమ్మతమా
 గఁ బ్రశ్నకు నదుత్తర మీగోరుచున్నదాన, దయచే
 యీ శిలావేదికపై నధిష్ఠించి వనుఁ గృతార్థురాలఁ
 జేయవేడెద.

[ప్రవ. చెల్లీ! కాలమతిక్రమించుచున్నయది నిర్వ్యసత్కర్మ లా
 చరంపు వలసియున్నది. నాకవశ్యము సెలవొసంగుము.

సూ. చిత్తము. అటులే సెలవొసంగెద. ఈ లతాపుష్పము
 దిరమునఁ గొంచెము విశ్రమింపుఁడు అవలఁ దమదిర్తి
 వృత్తిఁ బ్రసక్తింపవచ్చు.

[ప్రవ. (స్వ) కానిమ్ము నీయభీష్టాచుసారముటలనే విశ్రమించె
 యనుగాక.

(అని శిలావేదికపై విశ్రమించును)

(ప్రకా) మానినీ? నన్న నీవనుగు ప్రశ్న నీవెవరికర్థాం
 నినగుచువినియా!

సరిసరి తెలిసికొంటి, నీవిభుకు సుస్వరూపుండును ము
 ఘ్యకార్యండునునగు నొక్కరాబ్రహ్మవరుండు కాగలండు

వానితో దీర్ఘకాలము సుఖంతువు. ఆతనివలనఁ బురం
దర సన్మానితుండును దివ్యతేజోద్దీపితుండునువును నంద
నుఁ బడయుదువు ఇదియ నీప్రశ్నమునకు సమత్తము
ననూ. మహాశయా! నీకన్న రూపసి మర్త్యముక్కను గలఁడా?
నీవ నాకుఁ దగిన ప్రియుండవని తలచెద, అయినను
నీ చిత్రపటముఁ జూడును. (అనిచేతికందిచ్చి సరసఁ
గూర్చుండును)

ప్రవ. మానినీ! అంటరాకుము, ఏకాంతయగు పరకాంతావ
లోకశమే గొప్ప తప్పు ఆవలనుండుము పరస్త్రీస్పర్శ
మహాపాతకము.

(అని కొంచెము తొలగికూర్చుని పటముఁ జూచుచుండును)
ననూ. ప్రియా! ఇటఁ బరులెవ్వరు గలరు! ఇంతటనుండి నీకు
నాకు భేదమెక్కడిది? నీవు వరుడవు నేను వధువును
మాకుల సాంప్రదాయకముగ నిందే గాంధర్వ వివా
హము మనోహరముగ జరుపుకొందము. (అనిచేడు
కరిగి చేయఁపట్టుకొనును)

ప్రవ - (చేయి విడపించుకొని)

, —, కీర్తన —

కలికీ నన్నంటఁ బోకుమా! చాల్చాలు మేలు ||కలికీ||

కనుఁగానకఁ బడుచుఁడవపుఁ గావరమునఁ బైపడెదవు

సంతోరావు నీచేష్టలు పడవన నాకడ నీవిక || కలికి ||

ఇంతపాపమా యింతమోహమా యింతకూరమా యింత
సీయమా యింత నీచెంతకువచ్చుట నెపుడు
వివని నుకులు వింటి|| కలికి ||

వరూ - — కీర్తన —

సుగుణధరిత వరూకలిత హాభవ్యసుచరితా సుచరితా
సుచరితా || సు ||

సదయహృదయ హ్రావ్యగేయసుదీప్తి ప్రియబాయనయా మనవి
విరుమా నరుగనుమా ప్రియాయుమమ సుఖము గనుమ
జనవిల్లుచి బాకినే మనసు నినువిడచి నిరతము || సుగుణ ||

సుగుణులయూ! నాహృదయము వృథా ప్రలాపంబుల
నేల నొప్పింతువు? నామనోవాంఛ తీరనిది నిన్నువిడచిన నా
యవ్వనంబును జీవితంబును నిరర్థకంబుగాదా! అదేమాంకుము,
అవై పుణ్యబుద్ధధర్మంబులగు లతాపుంజంబు లల్లిలిల్లిగానల్లు
కొని యుల్లమురాజిల్ల జేయుచున్నయవి, ఆహా! ఆచులైపూ.
బావరిండ్ల చల్లదనంబేమని వర్ణింతు ప్రాణప్రియా! సర్వప్రాణి
కోటికిని విలాసవంతమై హాయి గూర్చు నీసుందరోద్యానవన
మునందు విరహించినగు నన్ను నీయరురాగవర్ణమున విరహ
గ్నినివారించి ప్రోవకున్న నేజీవించుటెట్లు? కందర్పుడు దర్ప
ముఁజెడనీయుపీసూనశరాఘాతములకేనోర్వజాలరక్షింపుము.

ప్రవ - మానినీ! నియమ వ్రతులమగు మాబోటి భూసురుల
హృదయముల నేల నొప్పజేతువు?

నీ॥ జవ్వనీ! రేయిబవలుఁ గేశవునివేడు
మాదృశుల కీప్రసంగంబు మాన్యముగనె?
యేల నీకీ వృథాశ్రమ యింక నేది
యైన వాంఛించి తత్ఫలమందరాడె.

కన్నియమిన్నా; కర్మసాక్షి సాక్షిగా నే వన్యకాంతను
ముట్టను ఇదియ నాకడసారి ముగింపుమాట.

(అని శిలావేదికపైఁ గూర్చుని కనులుమూసికొని)

ప్రవ -

ఉ॥ నినుధ్యానించిజహల్ పవిత్రులయి యెంతేయజ్ఞయాగో గ్ర
హస్సజ్జేయక దగుఁగాక నూరక వృథా వన్నేల నీకావనం
బుననొప్పించెడువారిలోనొకఁడనిన్ బూజింతునిత్యంబుఁ బా
వన భక్తావన హవ్యవాహన పురిక విధిల్లనిక జేర్చవే.

నీ॥ అగ్నిసాక్షిగఁబెండ్లి యాడిన సతిఁదప్ప
వన్యకాంతనుఁగోరెనై తినేనిఁ

బెరవారి నెల్ల సోదరభావమునఁజూచి

తెలివిగా మెలగివ ర్తిలెడనేని

జెనుఁజేయువానికెన్నఁడుఁ గీడుఁ జేయని

యతిశాంతిబుద్ధి నాకమరెనేని

యతిధులనేనాఁడు సెరయక భుజియింప

ఇతిలుబ్ధ బుద్ధి నాకమరదేని

నిత్యసత్యవ్రతుండనై నగడదేని

హాస్యమునకై న నస్పృతంబులాడనేని

గురు జనక జననీపూజమరువనేని

యరిగెదఁ బురికి హవ్యవాహనుకరుణ.

ప్రవరాఘ్నేయ నిష్క్రమించుచు

మాగవి - వయాధిని ప్రోవేశము!

నా - మాగవి!

చూచితివా! అసుందరుఁ డెందుఁ జనెనే; నాదీన వచ
నంబులకు శిలలైనఁ గడంగుగాని పాని హృదయ
మావంతయైన గరుగకుండనే! విసిగివిసిగి వేసారితిని,
బ్రతిమాలుకొంటిని; నిలువజాలకఁ జవరకు పైబడితిని
నామొర వివకఁ ద్రోసిపుచ్చెఁగదే! ఏమిచేతు? ఆహా!
నానిక వశపరచు శక్తీనాయందమునకు జాలకుండు,
లేకున్న నాతండు ప్రేమింపకుండునా? చూడజూడ నా
తండు పండమూర్తివలెనున్నాఁడు.

నా - అమ్మా నేనుగూడ నటులే తలంచుచున్నాను. (ప్ర)
ప్రథమమునుండియును నాకట్టి యనుమానముండియే
యున్నది అందుచేతనే యాబూడిద మొగమెందులకు

తల్లియవి విన్ననేక విధుల బ్రతిమాలియొంటి గన్పా,
నీవు నామాట బాటింపకుంటివిగాన దేవీ! యుగంధా
ఎక్కవ స్త్రీసంగతియేమందువు?

నానా. ధీ ధీ మాటలాడకుము,

నీ కంటికిఁజైన సుందరుఁగవివరించి

పనికావని బహుభంగపాటుఁజెంది

మయ్యకొకని వరింపంగ నొసెనాని

సిగ్గులేక మౌక్కుని క్షేరేశ్వర.

“సుందరుని సర్వాంగలక్షణములు నాహృదయ కళా
వియుండు బ్రతింపఁబడియున్నయవి అందుచే నేను ముగివఁ
బాసఁపడితిని; (అని చేరఁబడినది)

(తెరపము)

వ రూ ధి ని

—————

పంచమాంకము

(యుగంధరుడు, మానవీ గృహాంతర్వాగము)

యు. (సుఖాసీనుడై) ఆహా! ఎన్నటికేని పురుషుడు బ్రహ్మము
సానుకూలపడవలసినయదియేగాని నేరుకాయ సుమా!

మా. చిత్తము; నమస్తారములు

యు. ఆ పవిత్రాఖ్యుఁ డట్లు ఏమాధిని బాంతుండి అప్పుడే
కొనియెనా? సైయే తరువాత నేమిజరిగినయది?

మా. ఏమున్నది పాపమా, బ్రాహ్మణుడు తిలమక పడి చివ
రకు చెప్పకనే పిక్కబలముఁ జూపినాడు.

యు. తరువాత

మా. మాదేవి, యథాప్రకారముగ నాసుండురాకారుడేడి?
నామనోహరుడేడి; యని వెదకి వెదకించి విసిగి యుం
టనొంటిగా నున్నయది.

ము. నాప్రియశ్చమిస్సడేమైత నుపకరించునా?

నూ. ఇంకను అబిగువు వడలలేకు పట్టుదలగనే యున్నయది.

ఆరడే కావలయు నేనే వివాహ మాడవలయుని
కోరుచున్నయది.

ము. ఆ! అలాగా! సరిసరి చక్కని యాలోచనతోచినది. ఇక

నావమాధి వమాధియే; శబాన ముచితరుణము

నూ. ఏమి యాలోచించితిరి.

ము. ఏమియూ? నీవెవ్వరో వచ్చుగదా?

నూ. అనను శల్లితో నొట్టు

ము. వినుము. ఆవమాధి చ్చివరాశ్చుచి స్వహామును నీ
కృతయై పోయినదిగదా? ఆరవిదన్న కొంపనారి బ
గ్రహించినది పట్టుదలతో నున్నది అందులకు నేనే
యూ ప్రవరాశ్చుచి హాపమువనవి నాయశీష్టము నా
వేచ్చెకొనెదనుగాక.

నూ. మంచి సమయము.

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు)

ప్రదేశము, మాయా ప్రవరాశ్చుచు.

ప్రదేశము వమాధి పాశపాశ్చిహగము

మాయా. గీ॥ తె. మజాములు నిండె నోకెండె దిరిగి

నోవనాటి క్షమించి నా గావ నిచటి

నగరిమార్గముఁజూపి, పుణ్యముఁజూము.

(పరిక్రమించి)

పాపిప్రాణులకును సంతోషదాయకమగు నేమి యీ
పాపిప్రము చూడఁజూడ, గన్నలు మూతపడుటలేదు.

పాపి- ప్రవేశించి మహాశయా! స్వాగతము తావక హృదయ
వశీకృతయగు నీ వరూధని నిన్నుఁ బ్రేమింపుచున్న
యది. ఇకనైనను దయగలుగ లేదా?

పాపి- కోమలీ! నీ సర్వాంగ సౌందర్యము నేపురుషుఁ
మెచ్చుకుందురు? అయిన నాకా భాగ్యములేకఁ గాని
నిన్ను స్వీకరింపకుండుటకు నేకంతటి కఠినతఁగఁడనా?

పాపి- అటులయిన మరె యాటంకమేమి?

పాపి- నేనిదివరకే యొక్కతెను శాస్త్రవిధినిఁ బఠింప
మాడి యుండి తిరిగి నిన్నెట్లు వరింతు? అది యాశ్చర్య
వర్తనముగదా!

గీ॥ శాస్త్రవిధినొక్కతెనుఁ బెండ్లిఁజరుపుకొంటిఁ

బాసి పోనని బాసలఁ జేసియుంటిఁ

దిరిగి మరియొక్కతెనుఁగూడి తిరుగుచుండి

ధర్మపత్నిని వదలుట ధర్మమగునె?

తావున నిన్నుఁ బరిగ్రహించుట మహా పాతకము.

నరూ. పాతకమా! ఎట్లు; ఎండరెండరు విశేషించి కామియ్య
స్వీకరించుటలేదు, నారందరుఁ బాతకమునఁ బడినా;
పిచ్చిమాట; అటులనకుము

సూయా. ఒకరిసంగతి యెందులకు? నావిషయమంతయు.

నరూ. పోనియి. అటులయిన నొకసారి నానిగుడు జవ్వనము
బరిగించి యూపై నుపేక్షింపరాదా;

సూయా. ఛీ ఛీ ఆమాటలు చేవినను.

నరూ. మనోహరా! వయలేదా! ఒకముట్టియవా!

(అని కౌగిలించుకొనును)

సూయా. ఆ! ఆగుమాగుము

నరూ. నే నాగినను నాప్రాణము లాగప

(అని ముద్దడికొనును)

సూయా. (చెంపలు తుడిచికొనుచు జేతితో నవలసి నోటి
యెరు.)

నరూ. (ప్రవరాఖ్యుని గడ్డముఁ బట్టుకొని)

—• కీర్తన •—

ధరశీసుర సుందరవరమన్ననో హర కరుణించవనేలా!

పరభామినిఁ జేపట్టిన నీకే పాతకమదిచేరుటలేలా

నవయావనమునఁ బువ్వువిల్చునిరతిఁ గవయుట లననొకసాక్షి

భవభీతినినక బోభవింప నిష్పట్టున చేనదియొప్పు.

శే! అదియేమి? ఇక మీము విడచి వెళ్ళక నిముఃమైన
పండువు, తెలసెనా!

నూనూ. ఓహో! నిన్ను నేవిడచి యుండుటకేనా! వచ్చితివి.
మనవిడ్డరి మిదేరీతి పర్వకాల స్వావస్థలయందుగా
రీతి మనస్థిగులవలె పండువలసియనెనే!

నూనూ. నీదూ! నన్నికి నెన్నటికి వడలని ప్రేమ విశ్వాసములు
గలిగి యుండునా! నమ్మకమేనా? ఏది వాచిత జేయ
వైచుము.

నూనూ. ప్రేయసీ! అడెట్లు? నన్ను విడననియు భక్తి ప్రేమ
విశ్వాసములు వడలననియు, నేనీ పరి నాచేతితో
జేయి వైచుము. (అని చేయిచూపుచు)

నూనూ. ఆ! ఇదిగో! (అని చేతితో జేయి వైచుచు)

~~నూనూ.~~ ప్ర- హా! హా! (అని నవ్వుచు)

నూనూ. ఏమది యటుల నవ్వితి?

నూనూ. ప్ర- నీతెలివి? శుభము

నూనూ. ఏది అటులయిన నీతెలివిగల ముద్దొక్కటిమ్ము.

నూనూ. ప్ర- నానియమముల కొట్టికొననిది నిన్నంటను

నూనూ. ఏమానియమములు?

నూనూ. ప్ర- ఏమియూ! నేను నాయిష్టమైనంతకాలమే నియుద్ద
నుండును, పండువది నీతో గ్రీడించు నన్నును భుజి

కన్నులు మోపికోసవలయు, మూడవది, పిల్లలన్నె
 ప్పమల వృత్తికరెంపకుండ మండవలయు ఈ మూడు
 కయమములు బొటంతువన్న మొదల నిన్ను స్వీకరింతు
 లేకున్న నీదాని నీది నాదారి నా

నరూ. అ! అనియమములన్నియు జెల్లవచ్చునా రాయభ్యం
 తరమేదియు వేరు పరియా?

నూ-ప్ర. ఆ ముప్పాకి అంతియ

నరూ. ముందో?

నూ-ప్ర. అనంగతి ముప్పటి కన్నానే వృత్తికరంపకు
 బలి లేదు.

నరూ. చిత్తము, మీఅరుగ్రహాసేనము

నూ-ప్ర. పది ఇకల గావలసినదేమి?

నరూ. ఏమియులేదు మన యభ్యంతరం గుండెము, కనుగు
 నము పడ.

(మామూప్ర)వరాఖ్యండు వరూధిని ముద్దలు చిత్తమొందుదు)

ప్రదేశము - ప్రవరాఖ్యుని గృహము.

ప్రవేశము ప్రవరాఖ్యండు - సుసేల

ప్రవ. ప్రేయసీ! తరువాత నేమిచెప్పదు గృహాగృహాడిన
 గుటకు దెరవు గానక సమస్తగుట గవచి నృక్ష

వాటికలను సెలయేర్చునుఁ బొడరిండ్లను నడవి నడిచి
విసిగితిని.

సీ! ఒకచోట సెలయేరు లొయ్యారమునగిరి

శిఖరిమునుండి విచ్చేయుచుండ

నొకచోట ముకురంబునకు నీడురాఁగల్గు

పాపాణముల ప్రభల్ పరగుచుండ

నొకచోట శుకచయమ్మొనర వృక్షాగ్రంబు

పయినిల్చి యింపుగాఁ బలుకుచుండ

నొకచోట హరిభీకరోద్వేగమున గర్జ

నము సేయ మృగములు నక్క చుండఁ

బ్రకట చంతావళంబులుఁ బలసియుండ

లేళ్లు జంకలుఁ గుండేళ్ళు నీళ్లుఁద్రావు

చుండఁ బాములుచెల్లెక్కుచుండఁగనాచుఁ

దిరుగుచున్నాఁడ నా హిమగిరినిబీగితి.

సాకిల. మనోహరా! తరువారఁ దరువారఁ.

ప్రవ. ఏమియున్నయది! అటులఁ దిరిగితిని, కొంతదూరమున

నొక భవనముఁ గానుపింప దానిచేరువకరిగితి అయ్యన

మహా సుందరముగఁ జిత్రింపఁబడియుండెను అంతనొక

పూవుఁబోడి సర్వాంగసౌందర్యముగల్గి యుక్క యానా

నమునఁ గూర్చుండి విలాసముగ వీణఁజేఱువాని మనో
హరముగఁ బాడుచుండెను.

సు' ల-తరువాతనోదేవా!

ప్రవ- అంత నేనా కాంత నా ప్రాంతపుదారిఁ జూపుటకై
పటువిధములఁ బ్రార్థించితి. ఎంత వేడుకొనినను వివిసిం
చుకొనకఁ జవరకాసుడిఁగి నాపై యాగ్రహించియొం
టగి జవరాండ్రు కడకేలవచ్చితిని? దండించెదనని బెడ
రించెను. అపై నేనుఁ గొన్ని శాంతి వచనముల వలికి
నగరిమాన్యుఁ జూపి పుణ్యమునఁ బొమ్మని బ్రతిమా
లితి ఆహా! ఏమని చెప్పుదు రమణీ! ఆకాంత నాపై
మోహముచేఁ బైబడవచ్చె మనోహరా! ప్రాణప్రి
యా! యని యధిక ప్రసంగములఁ గావింపఁ జొచ్చె.
నేనా యువిద చేష్టలకు సహింప జాలక నవ్వలకరిగితి.
అంతటనేని నదలక నావెంటఁ బడినను వేధించివేధించి
పైబడి క్రొంగలించుకొనె. నేనా జవ్వని పట్టు వడలిం
చుకొని వీతిహాతునినుగ్రహముచే యధావిధినిలు
చేరి మిముఁ గలసికొంటి.

సంగ- ఓ హేమా! ఏటివిపరీతమిది? మేము మీకొఱకు గడియ
యొక యుగముగా జరుపుకొనిచు నెదురుచూచు
చుంటిమి, మీరాకకై దేవతల నెందఁడెందరకో పార్థిం

చిత్తి. ఇంతకు నాభాగ్య మహిమచే మరల మిమ్ము
సందర్శింపఁగంటి లేకుండిన నెక్కడి హిమవన్నగమ?
ఎచటియాకాశ గమనము? ఆహా! ఇప్పుడుగదా వన
స్సుకుదుటఁ బడినయది.

సు॥ జనకుండుొక్కట మాతయొక్కట నిరా

సన్ జెంది కూర్చుండ నే

గచులన్ నీరిడి హా! నిజేశ! చనితే

గర్వించు నన్నీడి యం

చని దూఱిమ్మున బుంగుచుండ సుతుల

మ్మా నాన్నరాడేమి గా

జనమున్ జేయనటంచు నేడ్చు విను నా

జన్మంబునేడిట్లు ద

ర్మలాభమ్మును గాంచ ఫన్యతఁగనెన్

బ్రాణసిరియా! మత్ప్రియా!

అటుల భవత్సుందర వదనారివిందము మయ హా

స్మందిరమునఁ బ్రతిష్ఠించుకొని ధ్యానింపుచుంటి

ప్రవ- నేనెంత వెఱ్ఱిపని జేసితిని? నాపని నాకే శిగుఁగలుగ

జేయుచున్నయది, సాధ్వీ! సుకుమారులేరీ!

సుశీల- మీకై విలపించి విలపించి యిప్పుడే శిథిలై పుణ్యకు

జిదిరి.

(కుమారులు ప్రవేశించి తండ్రిని జేరెముక వైపుఁ
గొగలించుకొందురు)

ప్రస. కుమారులారా! మీరు జూడక నెంతసేపై వదోయా!
(అని ముద్దుఁబెట్టుకొనుచు)

పుత్రులు. నాన్నా! ఏక్కడకుఁ జనితివే! మీకై యూరక
యొక నిర్దిష్టమి. మిముఁగానక విలపింపుచుంటిమి.

ప్రస. కుమారులారా! హిమవత్పర్వత సౌందర్యముఁ జూడ
గుతూహలముఁ గలిగి చూచినచుచుంటి.

పుత్రులు. నాన్నా!

గీ. కనినసుకులము మమునీడి చరుటరకు

భావ్యమగునే విచిత్రముగ్ బహుగజ్జూడ

చూకు సత్సహ మొకవె సంబ్రమువబడు న

దేరుమికఁ బోవుదమ్మాతు సారగిరికి.

ప్రస. నాయనలారా! నేజూచిమాచి యింకటిగోలఁ జేరెడి,
ఇక నరక్క పంచారము చాలులే శనిప్రసారా! అ
సంకరున్నయది. శయనించుకముపది.

సుకీల. ఒక కుమారునెత్తుకొని

పుర. ఇంకొక కుమారునెత్తుకొని (నిష్క్రమింతురు)

(ఇది విష్కంభము)

సమాధి - మాయాప్రవరాణ్యుడు ప్రవేశము.

ప్రసా. బియా? ఆహా! కొలదికాలము మాత్రమాచరించిన
యీ వనవిహారమే సర్వవిధమనఃపరితాపములఁ బా-
యనందము నందఁజేయ నిందు సర్వదా విహరింపు
చుండు సతీపతుల మహాభాగ్యసంపద వర్ణనాతీతము
గదా! ప్రతిప్రాణికిని గ్రీడా వినోదమున జనియించు
పరమానంద మింకొకవిధమున లభింపదు సుమా?

ప్రసా. కోమలీ! ఈసుఖ మోతకాలము? నేడు కేపేగదా!

సమా. తరువాత

ప్రసా. ఆవల దంపతులము గృహపరికరములఁ జక్కపెట్టుకొను
చుండవలసివయ్యెడియే.

సమా. ఎటులనైనఁ గానియు నన్నేనాటికిని వదలనని యొక
శపథముఁజేయుము.

ప్రసా. ఇంక నీబారనుండి తప్పకొనుట! నీసుస్వరూపమే శోభి
త్రయవంతుని విలాసవర్ధునిఁగాఁ జేసివయ్యెడి.

సమా. అయినను మగవారిని నమ్మరాదుఁ బాపచేయనిదియు
విషవసు. (అనితేరు బట్టుచును)

ప్రసా. ఏమిచేయుమనెదవు?

సమా. ప్రమాదము

ప్రసా. ఆలాగా, వినుము.

స॥ కులగిరు లొక్కసారె వెసఁగూలిన వాల్మీధులెల్ల నింకిఁ
 బ్రభయమువచ్చినక రవియుఁబంకజవై రియుఁదారకాసులుక
 జలనమునొంది క్రిందవడినక ధరక్రంగించె నెట్టులెచో
 జలరుహనేత్రి నిన్నువిడ సత్యముసత్యము వమ్ముమింకనేక
 సరియేనా! ఇంక నీయభిమతమేమి?

వరూ. ఏమియులేదు అయిన నిట్లగుఁగాక
 గీ॥ ధరణిఁ బ్రజకనుకూలముల్ తనరుఁగాక
 నేకొఱఁతలేకఁ గవులు జీవించుగాక
 నీతిఁదప్పక రారాజు నెగఁడుఁగాక
 నిలవరూధిని సతతము వెలయుఁగాక.

ఓం శాంతిశాంతిశాంతిః

(తెరపమను)

సంపూర్ణము.

శ్రీ * శ్రీ * శ్రీ

14833

